

99 GAŽALDAGA JA VÁSTÁDUSA ILO 169 –KONVENŠUVNNAS

© Vähemmistövaltuutettu

taitto: GRANO, 2014

Sisdoallu

Vehádatáittardeaddji Eva Biaudet’á álgošánit	9
--	---

I. ILO doaimmat eamiálbmotgažaldagaiguin .....

11

1. Mii lea ILO?	11
2. Galle lahttoriikka ILO:s leat.....	11
3. Gullágo Suopma ILO:?.	11
4. Gii mearrida ILO:s?	11
5. Maid ILO dahká?	11
6. Galle konvenšuvnna ILO:s leat?.....	11
7. Gii gohcá movt ILO konvenšuvnnat ollašuthtojuvvojit?.....	12

II. ILO doaimmat eamiálbmotgažaldagaiguin .....

12

8. Manin ILO lea bargan eamiálbmotáššiiguin?	12
9. Manin konvenšuvdna nr 107 ii lean šat anus?.....	12
10. Čatnágo ILO 107 –konvenšuvdna ain juridihkalaččat?.....	13
11. Leago Suopma ratifiseren konvenšuvnna nr 107?.....	13
12. Leago ILO:s eará eamiálbmot ja eará čearddalaš álbmogiidda dehálaš konvenšuvnnat?	13

III. ILO 169 –konvenšuvdna oanehaččat: obbalaš dárkkuhus ja ulbmilat.....

13

13. Mii lea ILO 169 -konvenšuvdna?	13
14. Galle stáhta lea searvan ILO 169 -konvenšuvnna?.....	14
15. Leatgo Davviriikkat ratifiseren ILO 169 –konvenšuvnna?	14
16. Maid Katainen ráđdehus jurddaša ILO 169 -konvenšuvnnas?.....	14
17. Maid oaivvildit eamiálbmogiin? Maid joavkkuid lea ILO 169 –konvenšuvnnain dárkkuhus suodjalit?	14
18. Mii lea ulbmil ILO 169 –konvenšuvnnain?	14
19. Leago ILO-konvenšuvdna jorgaluvvon suomagillii?	14
20. ILO 169 –konvenšuvdna lea jagis 1989. ligo dat leat boarásmuvvan dálá dilis?	15
21. Leago ILO 169 -konvenšuvdna lihka mearkkašahtti buot riikkaid ja buot eamiálbmogiid dáfus? ...	15
22. Maid ILO 169 –konvenšuvdna sisttisoallá?	15
23. ILO 169 -konvenšuvdna gáibida earenoamáš doaibmabijuid vai eamiálbmogat sáhttet juksat	

	ovttaveardásaš sajádaga. li go dat vealat earáid?.....	16
24.	Leatgo ILO 169 –konvenšuvnna buot mearrádusat liikka dehálaččat?	16
25.	Leago jáhkkimis, ahte konvenšuvnna heiveheapmi dagaha lassegoluid Supmii?	16

IV. ILO 169 -konvenšuvnna áššesisdoallu..... 16

26.	Maid joavkkuid sáhttit atnit eamiálbmogin ILO 169 –konvenšuvnna mielde?	17
27.	Eaigo dušše dat lohkkoo eamiálbmogin, geat ledje vuosttažin dihto guovllus?	17
28.	Man ollu máilmmis leat eamiálbmogat?	17
29.	Geat lohkkojit eamiálbmogin Suomas?	18
30.	Gii lea sápmelaš Suomas?	18
31.	Leago sámediggeláhkabargojoavku evttohan nuppástusaid sápmelašmeroštallamii?	18
32.	Čuovvugo Suoma dála sápmelašmeroštallan ILO 169 –konvenšuvnna kriteraid?	18
33.	Mii lea leamaš sámediggelága sápmelašmeroštallama dárkkuhus?	19
34.	Meroštalletgo Ruotta ja Norga sápmelačča seammaláhkái go Suopma?	19
35.	Man ollu Suomas lea sápmelaččat?	19
36.	Gii ovddasta sápmelaččaid Suomas?	19
37.	Leatgo sápmelaččat maid eará riikkain go Suomas?	20
38.	ILO -konvenšuvnna guoská maid čearddalaš álbmogiid (tribal peoples). Mat leat čearddalaš álbmogat?	20
39.	Leatgo ILO- konvenšuvnna oavvilduvvon čearddalaš álbmogat Suomas?	20
40.	Guoskágo ILO 169 –konvenšuvnna olles riikka vai dušše sámiiid ruovttuguovllu?	21
41.	Konvenšuvnna gáibidivččii earánoamáš doaimbajuid sámiiid eallinvuogi ja kultuvrra seailluheapmái. Maid dat earenomáš doaimbajut sáhttet mearkkašit Suoma dáfus?	21
42.	Addágo ILO 169 –konvenšuvnna sápmelaččaide veto-vuoigatvuođa?	21
43.	Leago ILO 169 –konvenšuvnna gáibádusat das, goas ráđđádallamat galget čađahuvvot?	22
44.	Ásahago ILO 169 –konvenšuvnna eavttuid dahje njuolggadusaid ráđđádallamiidda?	22
45.	Leatgo ráđđádallamat eamiálbmogiiguin liikka dehálaččat buot áššiin?	23
46.	Mearkkašago ILO 169 -konvenšuvnna dan, ahte sápmelaččat eai dárbbas šat čuovvut Suoma lágaid?	23
47.	Manin ILO 169 –konvenšuvnna mielde eará ránggástanhámit go fánгалránggáštus galggašii leat vuosttaš sajis dalle go eamiálbmogiid lahtuide mearriduvvojit ránggáštusat?	24
48.	Movt Norggas leat váldán atnui prinsihpa, man mielde eamiálbmogiid ránggástanvuogit galggašedje váldot vuhtii ja eará ránggástanhámit go fánгалránggáštusat galggašedje leat vuosttaš sajis?	24
49.	Manin eana ja eamiálbmogiid eanavuoigatvuođat leat nu dehálaš oassi ILO 169-konvenšuvnna?	24
50.	Maid eatnamiin oavvilduvvo?	24
51.	Bohciidahttago ILO 169 –konvenšuvnna eanavuoigatvuođaide guoskevaš mearrádusaid guoskadeapmi konfliktaid?	25
52.	Manin eana lea nu dehálaš sápmelaččaide?	25

53.	Leago dál sápmelaččaid ja priváhta eanaeaiggádiid gaskkal konkrehta ruossalasvuohta ovdduid dáfus eanaeaiggádeamis Suomas?	25
54.	Manin juste eatnamii laktašeaddji mearrádusain lea leamaš nu ollu ságastallan?	25
55.	ILO 169 –konvenšuvnna mielde Suopma galgá dovddastit sápmelaččaid eananvuoigatvuođaid. Maid dat meidne?	26
56.	Leago eananvuoigatvuođaide mearriduvvon minimadássi?	26
57.	Galgágo Suopma čoavdit eanangažaldaga ovdal ILO 169 -konvenšuvnna ratifiserema?.....	27
58.	Norga ratifiserii ILO 169 –konvenšuvnna vuosttaš riikan jagis 1990. Movt Norga lea čoavdán eanangažaldaga?	27
59.	Sáhttago Suopma čuovvut Norgga málle?	27
60.	Makkár Suoma guovlluid sámiid eananvuoigatvuođat gusket?	27
61.	Gii eaiggáduššá sámiid ruovttuguovllu eatnamiid?	28
62.	Movt Suopma galgá praktihkaš meannudit sámiid eananvuoigatvuođaid dovddasteamis ja suodjaleamis?.....	28
63.	Šaddetgo sápmelaččat eatnamiid odđa oamasteaddji, jus Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna?.....	28
64.	Juhkkojitgo eatnamat dál sápmelaččaide?	29
65.	Šaddetgo eará álbmotjoavkkut go sápmelaččat fárret eret ruovttuin ja Lappis, jos Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna?.....	29
66.	Heajudahttago konvenšuvnna ratifiseren sápmelaččaid ruovttuguovllu eará ássiid vuoigatvuođaid?	29
67.	Sáhttago ILO doaibmat duopmostuollun ja gáibidit, ahte Suopma addá dihto eanaguovlluid sápmelaččaide?	29
68.	Galgetgo Supmii ášahuvvot spesiáladuopmostuolut sápmelaččaid eananvuoigatvuođaid čoavdimii?.....	30
69.	Gii máksá vejolaš lágastangoluid?	30
70.	Leago sápmelaččain oamastanvuoigatvuohta buot sin guovllu luondduriggodagaide? lige buot luondduriggodagaid luobadeapmi sápmelaččaide leat Supmii hui eahpegánnáhahtti?	31
71.	Gávdnogo mii nu dihto málle, movt sápmelaččat besset oasalažžan ávkástallama sisabođuin? Man stuora oasi vuoittus sápmelaččain lea vuoigatvuohta oazžut?	31
72.	Maid ILO 169 –konvenšuvnna oavvildit luondduriggodagaiguin? Leago sápmelaččain vuoigatvuohta dušše minerálariggodagaid ávkástallamii?	31
73.	Leago sápmelaččaid vuoigatvuohta oassálastit guvloset luondduriggodagaid geavaheapmái, hálddašeapmái ja suodjaleapmái, sorjavaš eananvuoigatvuođaid viidodaga ja sisdoalu meroštallamis?	32
74.	ILO 169 –konvenšuvnna namuhuvvojit eamiálbmogiid dárbbuid vástideaddji skuvlenprográmmaid (fidnodatmáhtahus). Eaigo Suoma dálá skuvlenprográmmat dakkárin vástit sámiid dárbbuid doarvái?.....	32
75.	Manin dušše sápmelaččaide galgá addit lassedoarjaga sin árbevirolaš ealáhusaide, jus maid eará suomelaččat barget daiguin ealáhusaiguin?.....	32
76.	Maid sámi ealáhusaid lassedoarjja sáhtta mearkašit Suoma dáfus?	33

77.	Mii ILO 169 –konvenšuvnnas gávnnavuvvo sámiiddearvvašvuođabálvalusain?.....	33
78.	Šaddetgo sámit eambbo buohccit, jus sii eai oaččo divššu, mas sin giella ja kultuvra váldo vuhtii? ..	34
79.	Manin ILO 169 –konvenšuvnnas deattuhuvvo vuoigatvuohta skuvlejupmái? Eaigo sámiin leat jo dál seammalágan vuoigatvuohta skuvlejupmái go earáge suopmelaččain?	34
80.	Manin skuvlejupmi lea nu dehálaš sápmelaččaide?	34
81.	Addágo ILO 169 -konvenšuvdna sámiide vuoigatvuođa mearridit ieš skuvlejumisteaset?	35
82.	Gusketgo ILO 169 –konvenšuvnna skuvlejupmái laktašuvvi mearráduusat dušše sápmelaččaide, vai leago dáin ávki maid earáide?.....	35
83.	Mii ILO 169 –konvenšuvnnas gávnnavuvvo sámejielaid birra?	35
84.	Mii leat sámejielaid dilli dál Suomas?	36
85.	Leago sámejiela dilli čielggaduvvon Suomas maŋemus ággiid?.....	36
86.	Igo sámiid našunálagiellamáhttu hedjon, jus sii bidjet návccaid dušše iežaset giela oahppamii?..	36
87.	Movt ILO 169 –konvenšuvnnas váldo vuhtii, ahte sápmelaččat lea álbmot, mii orru njealji sierra riikkas?	37
88.	Leatgo jo dahkkon álgagat sámiid rájiid rasttildeaddji ovttasbarggu álkidahttimii?.....	37
89.	Gean bargun lea sihkkarastit, ahte ILO 169 –konvenšuvdna heivehuvvo Suomas?	37

IV. ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseren ja ollašuhttima goziheapmi 38

90.	Sáhttetgo stáhtat dahkat várreimiid ILO 169 -konvenšuvnna ratifiserema oktavuodas?	38
91.	Man ollu ILO 169 –konvenšuvnna heiveheamis lea dulkonmunnii?	38
92.	Man guhká ILO 169 -konvenšuvdna čatná stáhtaide?	38
93.	Sáhttago ILO váldit beali daidda Suoma lágaide ja praksisáide, mat leat riegdán ovdal ratifiserema? Sáhttago ILO váldit beali ovdamearkka dihte boares eanavuoigatvuođadáhphusaide.	38
94.	Goas ILO 169 –konvenšuvdna boahká fápmui Suomas?	39
95.	Gii gohcá, movt ILO 169 -konvenšuvdna heivehuvvo?	39
96.	Ožžotgo maid eamiálbmogat raporteret ILO:i?	39
97.	Sáhttetgo sápmelaččat guoddalit ILO:i, jus sii oidnet ahte Suopma ii heivet ILO 169 -konvenšuvnna dohkálaš vugiin?	40
98.	Sáhttetgo sápmelaččat guoddalit njuolga ILO:i, vai galgego sii ohcalit man nu eará orgána?.....	40
99.	Goas Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna?	40

Liite I: ILO C169, Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries, 1989 (No. 169) (Entry into force: 05 Sep 1991) 41

PART I. GENERAL POLICY	42
PART II. LAND	46
PART III. RECRUITMENT AND CONDITIONS OF EMPLOYMENT	49

PART IV. VOCATIONAL TRAINING, HANDICRAFTS AND RURAL INDUSTRIES	50
PART V. SOCIAL SECURITY AND HEALTH	51
PART VI. EDUCATION AND MEANS OF COMMUNICATION	51
PART VII. CONTACTS AND CO-OPERATION ACROSS BORDERS.....	53
PART VIII. ADMINISTRATION.....	53
PART IX. GENERAL PROVISIONS.....	54
PART X. FINAL PROVISIONS.....	54

Vehádatáittardeaddji Eva Biaudet'a álgosánit

Oaiveminister Katainen ráđđehusa ulbmilin lea ratifiseret Riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvnna ILO konvenšuvnna eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iehčanas riikkain. (ILO 169 -konvenšuvdna).¹ ILO dohkkehii konvenšuvnna jo jagis 1989 ja Suomas ságastallan dan vejolaš ratifiseremis lea leamaš jođus juo 25 jagi.

Deaivvademiin politihkkariiguin, virgeolbmuiguin ja priváhta olbmuiguin lean áican, ahte ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseremii ja dan váikkuhusaide laktása eahpediđolašvuohta, ieš konvenšuvnna birra ja dan dárkkuhusas. Dát almmustahttin, mii sisttisdoallá 99 dábálaš gažaldaga ja vástádusa, lea sávamis juste rivttes neavvu buoridit dili ja sáhtá buoremus dilis leat veahkkeneavvun go ságastallan ratifiseremis lea jođus. Lea áibbas sihkkar, ahte diehtu láivuda maiddái dárbbasmeahttun baluid das, ahte konvenšuvnnain vikkašedje buoridit sámiid sajádaga dainna, ahte doalvut earáin sin vuoigatvuođaid. Čiekŋalut diehtu konvenšuvnnas ovddida maiddái iešguđetge oassebeliid vejolašvuođa ságastallat ratifiseremis áššálaččat.

Manin ILO 169 -konvenšuvdnii searvan lea nu dehálaš? Suopma lea čatnasan mánggaide guovddáš konvenšuvnnaide, maid ulbmilin lea vehádagaidda suddjen. Dalá láhkaásahamis-teamet leat dehálaš ásaheamis, maiguin viggat dorvvastit sámiid vuoigatvuođaid. Muhtumat dain, nu mo giellalahkaásahamis lea hui ovdánan. Sámiid vuoigatvuođaid ollislaš suddjen Suoma eamiálbmogin ii goittotge leat áibbas ollašuvvan. ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseren sáhtášii ovddidit eambo ollislaš suodjaleami ja dorvvastit sámi kultuvrra ja eallinvuogi seailuma sihke Suomas ja maiddái njealji stáhta guovllus ealli álbmogin. Mielastan dat, mo servodat láhtte iežas vehádagaiguin, muitala ollu das, makkár dilis servodat lea. Go vehádagahtat vásihit ahte sii leat ovttaeardásaš sajádagas, eaige dovdda ahte sin vuoigatvuođat livčče áitojuvvon, de sin kultuvra sáhtá nanosmuvvat ja gárganit gulahallamis earáiguin. Dat lea iežas kultuvra ja seammás oktan dehálaš oassin suopmelaš kultuvrras.

Lea sávahahtti, ahte Suopma dohkkeha nu johtilit go vejolaš konvenšuvnna, man čállimis dat lea leamaš mielde ja mii lea dehálaš sámiide. Konvenšuvnna ratifiseren lea politihkalaččat dehálaš oaivilčájeheamis, mii gaskkušta dan dieđu earáide, ahte eamiálbmogiid vuoigatvuođat eai leat dehálaččat dušše eará sajiin máilmmis, muhto Suopma suodjala maiddái iežas eamiálbmoga – sámiid – ja sin vuoigatvuođaid. Lassin ratifiseren fállá Supmii buori vejolašvuođa joatkit davviriikkalaš sámesoahpamuša válmmaštallanbarggu, mii lea dál jođus. Suopma oassálasttii eamiálbmogiid vuoigatvuođaid guoskevaš ON:a julggaštusa² čállimii ja dohkkehii dan jagis 2007. Danin stáhta lea politihkalaččat čatnasan aktiivvalaččat doib-

1 International Labour Organization, C169: Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries, 1989 (No. 169).

2 United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, General Assembly Resolution 61/295, Annex

miibidjat ja gohcit sámiid vuoigatvuođaid ollašuvvama lálkaásaheamis, hálldahusmear-
rádusain ja maid praktihkas Suomas. ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseren doarju dan barggu.

Lea buorre gávnnaht, ahte muhtun osiin Suopma deavdá jo ILO 169 -konvenšuvnna
ratifiserengáibádusaid. Čoavddekeahhtá leat earenoamážit eananvuoigatvuohta- ja
luondduriggodatáššit. Vehádatáittardeaddji oaidnu lea, ahte ILO 169 -konvenšuvnna ra-
tifiserema lassin dahje das beroškeahhtá, livččii dárbu suokkardallat sámiid vuoigatvuođaid
sihke ealli sámi kultuvrra ja ealás ealáhusaid seailuma eavttuid praktihkas. Suomas lea buot
vejolašvuođat leat njunušriika olmmošvuoigatvuođain maiddá min iežamet eamiálbmog-
geamet eallinfámu dorvvasteamis.

ILO 169 lea viiddis konvenšuvdna, mii guoská mánggaid oassesuorggit. Buot konvenšuvnna
artihkkalat leat dehálaččat, muhto lean mearridan earenoamážit čalmmustahttit daid
konvenšuvnna mearrádusaid, mat leat bohciidahtán valljis ságastallama ja boastoipmár-
dusaid Suomas. Dat mearrádusat gusket positiivvaláš earenoamášmeannudeapmái,
ráđđádallamiid ja oassálastima viidodahkii sihke sámiid eananvuoigatvuođaide ja luonddu-
riggodagaid guoskevaš vuoigatvuođaide. Daid fáttáide laktáseaddji mánggaid gažaldagaid
ja vástádusaid lassin vikkan gieđahallat maid ovddit mearrádusaid, mat gusket ovdame-
arkka dihte skuvlejumi, rájiid rasttildeaddji ovttasbarggu ja árbeviroláš ealáhusaid. Fáttát
leat hábmejuvvo hui ollu seamma sullasaččat go konvenšuvnna.

ILO 169 -konvenšuvnna ulbmilin ii leat addit sámiide ođđa dahje earenoamáš vuoigatvuođaid,
muhto baicca miedihit sámiid dárbbuid sihke oktagassan ja álbmogin ja sihkarastit sidjiide
seamma vuoigatvuođaid, mat eará álbmogis leat jo. Okta konvenšuvnna guovddáš ulb-
miliin hukset vugiid ja mekanismmaid, maid vehkiin sámit ožžot jietnaset gullosii ja maid
oažžut diáloga stáhta ja sámiid ja eará oassebeliid gaskii. Konvenšuvdna ii atte čielga vás-
tádusaid dahje čovdosiid, muhto dat doaimma rámmán dasa, movt sámiid vuoigatvuođat
– vuoigatvuođat, mat eará joavkkuin jo leat – sáhttet dorvvastuvvot.

Háldidan earenoamážit giitit mu veahkeheaddji Tove Holmströma dán Q & A:a vuđolaš
válmmaštallamis. Giitosa ánsšážit maid vehádatáittardeaddji doaimmahaga bargiidveah-
ka, mii lea ámmátdáidduin dorjon vehádatáittardeaddji barggu

Eva Biaudet

Vehádatáittardeaddji ja ON:a eamiálbmogiid bissovaš foruma lahttu (2011–2013)
Helssegis, guovvamánus 2014.

I. ILO doaimmat eamiálbmotgažaldagaiguin

1. Mii lea ILO?

Riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvdna (International Labour Organization, ILO) lea okta ON:a mánggain spesiálaorganisašuvnnain. ILO ásahuvvui jagis 1919 daláš Álbmogiidlihtu vuollásažžan, ja dat lea das rájes bargan dustet geafivuođa sihke ovddidit sosiálalaš vuoiggalašvuođa ja olmmošlaš bargoeavttuid. Organisašuvdna oaččui Nobela ráfibálkkašumi jagis 1969.

2. Galle lahttoriikka ILO:s leat

ILO:s leat dál (j. 2013) 185 miellahttoriikka.

3. Gullágo Suopma ILO:?

Suopma searvvai ILO lahttun jagis 1920.

4. Gii mearrida ILO:s?

ILO lea ráhkadusas bealis áidnalunddot ON:a organisašuvdna, daningo ráđđehusaid lassin das leat ovddastuvvon maid bargomárkanoassebealit. ILO vuodđun lea golmmavuodtuvoádat, mas ráđđehusaid, bargoaddiserviida ja bargiidserviida ovddasteaddjit servet organisašuvnna bargui ja mearrádusaidahkamii dásseveardásažžan.

5. Maid ILO dahká?

ILO deháleamos bargun lea čállit riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid, main meroštallojit iešguđetge surggiid unnimus gáibádusat, sihke gozihit daid čuovvuma. ILO addá ráđđehusaide ja eará oassebeliide ávžžehusaide ja teknihkalaš rávvagiid konvenšuvnnaid meroštallojuvvon gáibádusaid ollašuhhtimis. 8. Manin ILO lea bargan eamiálbmotáššiiguin?

6. Galle konvenšuvnna ILO:s leat?

Dássážiin ILO lea čállán ja dohkkehan oktiibuot 189 konvenšuvnna, mat gusket mánggaid fáddásurggiid, earret eará bággobarggu ja mánnabarggu giieldima, ovtaveardásaš meannu

7. Gii gohcá movt ILO konvenšuvnnat ollašuhthtojuvvojit?

Konvenšuvnnaid doaimmaheami dasa čatnasan riikkain gieđahallá sorjjasmeahtun áššedovdikomitéa³. Konvenšuvnnaid ja ratifiserejuvvon soahpamušaid doaimmaheami guoskevaš ávžžuhusaid gieđahallá ja dohkkeha ILO riikkaidgaskasaš bargokonferánsa, mii lea organisašuvnna alimus mearrideaddji orgána. Konvenšuvnnaid doaimmaheapmi gozihuvvo daid raporttaid vuodul, maid konvenšuvnnaid čuovvumii čatnasan lahtoriikkat doaimmahit ILO:i, sihke bargomárkanoassebeliid ja ON:a organisašuvnnaid addán dieđuid vuodul.

II. ILO doaimmat eamiálbmotgažaldagaiguin

8. Manin ILO lea bargan eamiálbmotáššiiguin?

ILO čielggadii eamiálbmogiid dili juo jagis 1921. Dalle duogážin lei eamiálbmogiid heajos bargodilli Eurohpá stuoraválddiid hálddašan kolonijain. Jagis 1930 čállon konvenšuvnna nr 29⁴ ulbmilin lei bissehit eamiálbmogiid viiddis ávkkástallama hálbbes bargofápmun sihke dorvvastit sin vejolašvuoda dohkálaš bargodillái. Go nubbi máilmmisoahti nogai, ILO čielggadišgođii eamiálbmogiid sajádaga bargin muhto maid sierra álbmogin ja čálii eamiálbmogiid- ja čearddalaš álbmogiid guoskevaš konvenšuvnna nr 107⁵. Konvenšuvdna válmmaštallui ovttasbarggus eará ON:a organisašuvnnaiguin⁶ ja dohkkehuvvui jagis 1957 olles ON-vuogádaga namas. Dát lei vuosttaš ja áidna earenoamážit eamiálbmogiid- ja čearddalaš álbmogiid guoskevaš riikkaidgaskasaš konvenšuvdna. Konvenšuvdna nr 107 lei fámus jahkái 1989, goas dat buhttejuvui konvenšuvnnain nr 169. Onko ILOlla muita alkuperäis- ja heimokansoille tärkeitä yleissopimuksia?

9. Manin konvenšuvdna nr 107 ii lean šat anus?

Konvenšuvdna nr 107 vuodđun lei dan áigge dábálaš áddejupmi, ahte eamiálbmogiid galggašii assimileret váldoálbmogii ja stáhtat galggašedje mearridit eamiálbmogiid gárganeamis. Eamiálbmogat birra máilmmi bidje gažaldaga vuollái vuollái dan áddejumi. Jagis 1986 ILO ásahan áššedovdikomitéa gávnnašii, ahte “áddejupmi das, ahte eamiálbmogiid galggašii assimileret váldoálbmogii, lea boarásmuvvan ja dakkár prinsihpa heiveheapmi dahká vahága dalá máilmmis.”⁷ ILO ođđasit hábmii konvenšuvnna nr 107 vuđolaččat,

3 ILO Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, CEACR

4 ILO Convention C029 concerning Forced or Compulsory Labour (Forced Labour Convention), 1930 (No. 029)

5 ILO Convention C107 concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries (Indigenous and tribal populations Convention), 1957 (No. 107)

6 Konvenšuvnna nr 107 (ja manjel maid konvenšuvdna nr 169) válmmaštallamii oassálaste earret eará ON:a bajásgeassin-, dieđa ja kulturorganisašuvdna (UNESCO), ON:a biebmogálvo- ja eanandoalloorganisašuvdna (FAO) ja Máilmmi dearvasvuodaorganisašuvdna (WHO). Dain lea dehálaš oassi maid konvenšuvnna ollašuhthtuma goziheamis.

7 Programme to Promote ILO Convention No. 169 (PRO 169), International Standards Department, Handbook for ILO Tripartite Constituents: Understanding the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169; 2013, 4.

ja boadusin lei odđa konvenšuvdna nr 169, man ulbmilin lei dorvvastit eamiálbmogiid vuoigatvuođaid ja vejolašvuođat eallit sierra álbmogin.

10. Čatnágó ILO 107 –konvenšuvdna ain juridihkalaččat?

Konvenšuvnna ii sáhte šat ratifiseret, muhto dat čatná ain riikkaid, mat leat ratifiseren dan eaige leat vel luovvanan das, dahje ratifiseren ILO 169 -konvenšuvnna.⁸

11. Leago Suopma ratifiseren konvenšuvnna nr 107?

Ii, Suopma ii leat ratifiseren ILO 107 -konvenšuvnna.

12. Leago ILO:s eará eamiálbmot ja eará čearddalaš álbmogiidda dehálaš konvenšuvnnat?

ILO 169 lea dassáži áidna ILO konvenšuvnnda, mii guoská earenoamážit eamiálbmogiid- ja čearddalaš álbmogiid vuoigatvuođaid. ILO lea goittotge dohkkehan eará eamiálbmogiidda dehálaš konvenšuvnnaid, earret eará konvenšuvdna nr 111 (konvenšuvdna vealaheamis, mii dáhpáhuvvá bargomárkaniin ja ámmáha hárjeheami oktavuodas). Suopma ratifiserii konvenšuvnna nr 111 jagis 1970. Konvenšuvnna ollašuhttima goziheaddji ILO áššedovdikomitéa lea addán goziheami oktavuodas Supmii ávžžuhusaid, mat gusket sápmelaččaid – Suoma eamiálbmoga – ja sámiid vuoigatvuođa bargat árbevirolaš ealáhusaiguin.⁹

III. ILO 169 –konvenšuvdna oanehaččat: obbalaš dárkkuhus ja ulbmilat

13. Mii lea ILO 169 -konvenšuvdna?

ILO 169 -konvenšuvdna lea riikkaidgaskaš konvenšuvdna eamiálbmogiid vuoigatvuođain. Dás lea sáhka dassáži áidna konvenšuvdna, mii čatná juridihkalaččat ja mas meroštallojuvvojit earenoamážit eamiálbmogiid vuoigatvuođaid guoskevaš vuolimus gáibádušat. ILO dohkehii konvenšuvnna jagis 1989, ja dat bođii fápmui jagis 1991. Konvenšuvnna eanjalaš ja fránskkagielat veršuvnnain lea duodaštanfápmu.

8 Angola, Bangladesh, Belgia, Dominikánalaš dássevái, Egypta, El Salvador, Ghana, Guinea-Bissau, Haiti, India, Irak, Cuba, Malawi, Pakistan, Panama, Syria ja Tunisia. Dain riikkain konvenšuvnnain nr 107 sáhttit vel sihkkarastit eamiálbmogiidda- ja čearddalaš álbmogiidda dihto minimagáibádušaid ollašuvvama. ILO leat goittotge ávžžuhan dan 17 riikka ratifiseret ILO 169 -konvenšuvnna.

9 ILO Committee of Experts, 2012 Direct Request, Convention No. 111, Finland: Access to traditional occupation of the Sami people.

14. Galle stáhta lea searvan ILO 169 -konvenšuvnna?

Dassázi (j.2013) leat 22 stáhta ratifiseren konvenšuvnna. Maŋemus dan ratifiserii Gaska-Afrihká dásseváldi (borgemánus 2010).

15. Leatgo Davviriikkat ratifiseren ILO 169 –konvenšuvnna?

Davviriikkain Norga (1990) ja Danmárku (1996) leat ratifiseren konvenšuvnna.

16. Maid Katainen ráđđehus jurddaša ILO 169 -konvenšuvnnas?

Katainen ráđđehusa ulbmilin lea ráđđehusbaji áigge ratifiseret ILO eamiálbmogiid guoskevaš konvenšuvnna 196.¹⁰ ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseren lea čállon mihttomearrin maiddái Suoma álbmotlaš vuodđo- ja olmmošvuoigatvuohtadoaibmaprográmmii 2012–2013 sihke suoma ártkalaš strategijai 2013.

17. Maid oaivvildit eamiálbmogiin? Maid joavkkuid lea ILO 169 –konvenšuvnnain dárkkuhus suodjalit?

Riikkaidgaskasaš dásis ii leat dohkkehuvvon formálalaš eamiálbmotmeroštallan. Sihke eamiálbmogat ja ráđđehusat leat goittotge leamaš ovttaoavilis, ahte riikkaidgaskasaš meroštallamii ii leat dárbu, daningo máilmmi eamiálbmogat eai leat homogenalaš álbmot. Lea baicce sohppojuvvon eamiálbmogiid dihto almmolaš dovdomearkkain. Dat dovdomearkkat bohtet ovdan ILO 169 -konvenšuvnnas.

18. Mii lea ulbmil ILO 169 –konvenšuvnnain?

Konvenšuvnna ulbmil lea divvut eamiálbmogiidda čuohcán ovdalaš áigge assimilerema ja ovttahtttinviggamušaid negatiivvalaš bohtosiid. Juo konvenšuvnna láidehusas boahtá ovdan, ahte eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta seailluhit eallindáhpiset, giellaset ja identitehtaset álbmogiin. Eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta hálddašit gárgáneami iežaset eavtuid vuodul. Stáhtat galget dovddastit eamiálbmogiid viggamušaid hálddašit ieš iežaset institušuvnnaid ja gárgáneami ja doarjut dan barggu aktiivvalaččat. Konvenšuvnna almmolaš ulbmilin lea maid hukset meannudanvugiid, maid vehkiin eamiálbmogat ožžot jietnaset gullošii, sihke oážžut eamiálbmogiid ja eará oassebeliid gulahallat.

19. Leago ILO-konvenšuvdna jorgaluvvon suomagillii?

Juo, konvenšuvdna jorgaluvvui suomagillii jagis 1990. Seamma áigge riikkabeivviin lei sá-gastallan, sáhttago Suopma searvat konvenšuvdnii. Suomagielat jorgalusa dárkkistit dál go

---

10 Oaiveminister Jyrki Katainen ráđđehusprográmma 22.6.2011, s. 20.

sámedikki ja olgoáššiidministeriija leat dan bivdán earret eará danin, ahte dihto ovddeš jorgalusas geavahuvvon doahpagat leat boarásmuvvan dahje dat leat jorgaluvvon boastut. I

20. ILO 169 –konvenšuvdna lea jagis 1989. Iigo dat leat boarásmuvvan dálá dilis?

Dan maŋnel go konvenšuvdna dohkkehuvvui jagis 1989, leat eamiálbmogiid vuoigatvuođain leamaš ságastallan riikkaidgaskasaš duopmostuoluin. ON:a ollesčoahkkin dohkkehii čakčamánu 2007 eamiálbmogiid vuoigatvuođaid guoskevaš ON:a julggaštusa. Julggaštusain nanosmahttojit ILO 169 -konvenšuvnnas meroštallojuvvon prinsihpaid mearkkašumi. Suopma lea dohkkehan julggaštusa, man artihkkalat meroštallet eamiálbmogiid vuoigatvuođaid juobe vejolaččat nannoseappotge go ILO 169. Danin Suopma lea politihkalaččat čátnášan aktiivvalaččat ollašuhhtit ja gozihit sámiid vuoigatvuođaid ollašuvvama Suomas. ILO 169 -konvenšuvnnas gávnnavuvvo, ahte konvenšuvnnain ii oaččo heajudahttit eamiálbmogiid vuoigatvuođaid ja ovdduid, maid vuodđun leat eará konvenšuvnnat, ávžžuhusat, riikkaidgaskasaš áššebáhpirat dahje našunála ášahusat, mearrádušat, vierut dahje soahpamušat¹¹.

21. Leago ILO 169 -konvenšuvdna lihka mearkkašahtti buot riikkaid ja buot eamiálbmogiid dáfus?

ILO 169 -konvenšuvnna ulbmil lea guoskkahit hui earálágan riikkaid eamiálbmogiid, mat ellet hui earálágan politihkalaš, sosiálalaš ja ekonomalaš diliin. Lea dehálaš čalmustahttit, ahte konvenšuvdna hukse rámmaid buot eamiálbmogiid vuodđofridjdjavuođaid ja -vuoigatvuođaid dorvvasteapmái beroškeahtta das, gos dahje makkár dili sii ellet. Konvenšuvdna lea nappo liikka dehálaš sápmelaččaide go Meksiko indiánaide.

22. Maid ILO 169 –konvenšuvdna sisttisdoallá?

Konvenšuvnnas leat 34 guovddáš artihkkala, mat leat hingatlaston fáttáide almmolaš prinsihpaid mielde: eananvuoigatvuođat; barggolašvuohta ja bargoeavttut; ámmátskuvlejupmi, duodji ja gávpogiid olggobealde guovlluid ealáhusat; oadju ja dearvvašvuođafuolahus; oahpahus ja diehtjuohkin; gulahallan ja ovttasbargu rájaid rastá. Konvenšuvnna láidehusas ovdanbukto konvenšuvnna almmolaš ulbmil. Das lea mearkkašupmi olles konvenšuvnna dulkoma dáfus.

---

11 ILO 169 -konvenšuvnna 35 artihkal: "The application of the provisions of this Convention shall not adversely affect rights and benefits of the peoples concerned pursuant to other Conventions and Recommendations, international instruments, treaties, or national laws, awards, customs or agreements." Geahča maid ILO vuodđogirjji 19 artihkkala 8 momeantta: "In no case shall the adoption of any Convention or Recommendation by the Conference, or the ratification of any Convention by any Member, be deemed to affect any law, award, custom or agreement which ensures more favorable conditions to the workers concerned than those provided for in the Convention or Recommendation."

23. ILO 169 -konvenšuvdna gáibida earenoamáš doaibmabijuid vai eamiálbmogat sáhttet juksat ovtaveardásaš sajádaga. Ii go dat vealat earáid?

Konvenšuvna vuolggasadjin lea, ahte eamiálbmogiidda galgá dáhkkit seamma vuoigatvuođaid ja vejolašvuođaid, mat eará stáhtaborgáriin juo leat. Vai eamiálbmogat livčče ovtaveardásaččat váldoálbmogiid ektui ja vai ovdal čađahuvvon assimilerenpolitihka negatiivvalaš váikkuhusat eamiálbmogiidda sáhtášedje njulgejuvot, dárbbášit earret njuolggadusaid, mat gildet vealaheami muhto maid earenoamáš doaibmabijuid. Daid doaibmabijuid ii galgga jurddašit dakkárin, ahte dat vealahit eará stáhtaborgáriid, muhto baicce ahte dat dovddastit eamiálbmogiid iešlágátvuođa ja earenoamášdárbbuid. Dat lea ášši, mas ILO lea earenoamážit muittuhan.¹² Lassin Suoma ovtaveardásašvuođaláhka addá vejolašvuođa positiivvalaš sierrameannudeapmái duođalaš ovtaveardásašvuođa juksamii vealaheami dagahan vahágiid geahpidandihti.¹³

24. Leatgo ILO 169 –konvenšuvna buot mearrádušat liikka dehálaččat?

Buot konvenšuvna artihkkalat leat dehálaččat, muhto dihto artihkkaliin lea earenomáš mearkkašupmi praktihkalaš heiveheamis. ILO áššedovdikomitéa lea fuomášuhttan mángii ahte 6 ja 7 artihkkalat leat guovddážiš konvenšuvna dulkoma ja praktihkalaš heiveheami dáfus. Daid artihkkaliin leat dehálaš mearrádušat, maid vehkiin sihkkarastit, ahte eamiálbmogiin leat duođalaš vejolašvuođat váikkuhit iežas eallimii laktáseaddji gažaldagaide sihke hálddašit iežas ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš gárgáneami – mii leage konvenšuvna mihttomearri.

25. Leago jáhkkimis, ahte konvenšuvna heiveheapmi dagaha lassegoluid Supmii?

ILO 169 -konvenšuvnnas ii mearriduvvo, makkár resurssaid kriteraid deavdin gáibida lešguđetge riikkat leat heivehan konvenšuvna iešguđetge ládje, ja golut šaddet dan mielde, movt dat heivehuvvo.

IV. ILO 169 -konvenšuvna áššesisdoallu

ILO 169 -konvenšuvnnain gáibiduvvo eandalii buot eamiálbmogiid vuoigatvuođaid dorvvasteadji meannudanvugiid ja vuogádagaid huksema. Konvenšuvna almmolaš mihttomearriin lea, ahte eamiálbmogat, dán dáhpáhusas sápmelaččat, sáhttet ieža

12 Geahča ovdamearka dihte ILO 111 -konvenšuvna (Suopma ratifiseren jagis 1970) 5 artihkkala 1 momenta: "Special measures of protection or assistance provided in other Conventions or Recommendations adopted by the International Labour Conference shall not be deemed to be discriminatory."

13 Ovtaveardásašvuođalágas (20. 1. 2004/21) ásašuvvo namalassii, ahte positiivvalaš sierrameannudeapmi ii jurddašuvvo vealaheapmin earáid ektui (geahča 7 §: Earálágan meannudeami

mearridit iežaset boahhteáiggis. Sámiide galgá sihkkarastot duođalaš vejolašvuodát váikkuhit sidjiide guoskevaš gažaldagaide.

Almmolaš prinsihpat

26. Maid joavkkuid sáhttit atnit eamiálbmogin ILO 169 –konvenšuvnna mielde?

Eamiálbmogiiguin oaivvilduvvojit álbmogat mat ellet iešmearrideaddji riikkain, mat adnojuvvojit eamiálbmogin dan dihte go dát álbmogat leat sin maŋisboahttit geat ásse riikkas dahje dan guovllus masa riika gullá, go guovlu váldojuvvui dahje koloniserejuvvui dahje dálá riikkarájit ásahuvvojedje (dahje riikii dál gullelaš geográfalaš guovllus). Eamiálbmogat leat juridihkalaš servodatsajisteaset beroškeahtá seailuhan ollásit dahje muhtun muddui iežaset sosiála, kultuvrralaš ja politihkalaš ásahusaid¹⁴. Guovddáš kriteran dasa, gii sáhtta adnot eamiálbmogin lea konvenšuvnna 1 artihkkalis namuhuvvon obbalaš dovdomearkaid lassin dat, ahte álbmot atná iežas eamiálbmogin¹⁵. Dehálaš oaidnu, mii laktása eamiálbmotdoahpagaii lea maiddá dat, ahte álbmogis lea lagas čanasteamit sin árbevirolaš eatnamiidda ja luondduriggodagaide ja dat lea sin eallinvuogi vuodđu.

27. Eaigo dušše dat lohko eamiálbmogin, geat ledje vuosttažin dihto guovllus?

Dihto riikka váldoálbmot ii leat eamiálbmot dušše dainna áikkain go dat lea orron seamma guovllus áiggiid álggus ja daningo dat lea iešlágát ránnjáriikkaid álbmogiid ektui. Guovddážiis lea kultuvrralaš joatkevašvuolta sosiálalaš eallima, ealáhusaid, giela ja olgguldas dovdomearkkaid (ee. biktasiid) dásis. Eamiálbmot lea eamiálbmot dan guovllus, gos sin iešlágat kultuvra lea riegádan, gárganan ja leamašan¹⁶. ILO 169 -konvenšuvnna eamiálbmotdoahpaga vuodđun lea maid relašuvdna: eamiálbmot lea eamiálbmot váldoálbmoga ektui ja váldoálbmoga hálddašan stáhta ektui. Jus ILO 169 -konvenšuvnnei searvan stáhta lea leamaš eahpesihkkar das, geaid dan riikka joavkkuid konvenšuvdna guoskka (nappo geaid meroštallet eamiálbmogin dan riikkas), ILO áššedovdikomitéa lea addán stáhtii rávvagiid ja ráđiid.

28. Man ollu máilmmis leat eamiálbmogat?

Máilmmis árvoštallet leat badjel 5 000 eamiálbmoga. Daidda gullet oktiibuot 370 miljovna olbmo, geat ovddastit árvvu mielde vihtta proseantta olles máilmmi álbmogis.

14 ILO 169 -konvenšuvnna 1 artihkkala 1 vuollečuoggá b vuollečuokkis, friddja jorgalus

15 ILO 169 -konvenšuvnna 1 artihkkala 2 čuokkis.

16 Professor Martin Scheinina cealkámuš ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseremis ja ollašuttimis

29. Geat lohkkojit eamiálbmogin Suomas?

Sápmelaččat leat Suoma eamiálbmot. Sápmelaččat devdet buot ILO-konvenšuvnnas ovdanbukton dovdomearkkaid. Sápmelaččat orrot dábálaččat seamma guovllus go dalle go Norgga, Ruota ja Suoma gaskasaš dáláš stáhtarájit meroštallojuvvojedje. Sii leat seailluhan mánggaid iežaset sosiálalaš, ekonomalaš, kultuvrralaš ja politihkalaš institušuvnnaid ja sii ieža atnet iežaset eamiálbmogiin. Sámiid vuoigatvuodalaš sajádagas eamiálbmogin Suoma vuodđolágas¹⁷.

30. Gii lea sápmelaš Suomas?

Suoma láhkaásaheamis sápmelaš meroštallo sámedikkis addon lágas¹⁸. Dan čuožžu ahte sápmelažžan oaivvilduvvo olmmoš, guhte atná iežas sápmelažžan (ieš- identifikašuvdna). Dan lassin gáibiduvvo ahte okta olbmo váhnemiin dahje áhkuin dahje ádjáin lea oahppan sámegiela vuosttaš giellan, dahje ahte son lea dakkár olbmo maŋisboahhti, guhte lea merkejuvvon duottar-, meahcce- dahje guolástanlappalažžan eanan-, veainguoddiin- dahje heaggagirjii dahje ahte ain juo okta su váhnemiin lea merkejuvvon dahje livččii sáhtán merkejuvvon jienastanvuoiggalažžan sámi parlameantta dahje sámedikki válggain. Vuoigatvuodaministeriija ášahii jagis 2012 bargojoavkku čielggadit sámedikkis addon lága ja evttohit dasa nuppástusaid. Bargojoavku, mii árvvoštalai earret eará sápmelašmeroštallama nuppástuhtindárbbu, guđii smiehtamušas vuoigatvuodaministerijai 30.10.2013¹⁹.

31. Leago sámediggeláhkabargojoavku evttohan nuppástusaid sápmelašmeroštallamii?

Juo, bargojoavkku lahtut ledje ovttamielalaččat dárbbus nuppástuhttit sápmelašmeroštallama. Sin mielas meroštallama galggašii rievdadit nu, ahte olbmo eai anaše sápmelažžan dušše eana-, veainguoddiin- dahje heaggagirjemerkemiid vuodul. Nu movt ovdalge, bargojoavkku evttohus sisttisdoallá sihke subjektiiivvalaš ja objektiiivvalaš kriteraid (ieš-idenfikašuvdna, sámegiella). Eana-, veainguoddiin- dahje heaggagirjii merkema guoskevaš kriteria lea válldon eret. Evttohusas sápmelašmeroštallamii lea lasihuvvon, ahte sápmelaččain oaivvilduvvo olmmoš, guhte lea oahppan sohkaservošis sámekultuvrra ja doallan oktavuoda dasa.²⁰

32. Čuovvugo Suoma dála sápmelašmeroštallan ILO 169 -konvenšuvnna kriteraid?

ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseren ii njuolga geatnegahte Suoma nuppástuhttit dalá sámediggelága sápmelašmeroštallama. Lea liikka čielggas, ahte konvenšuvnna gozihanor-

17 Suoma vuodđolága (11.6.1999/731) 17 §:a 3 momeanta.

18 Sámediggeláhka 974/1995.

19 Sámediggeláhkabargojoavkku smiehtamuš, OM 55/2013, gávdno ollisvuohtan čujuhusas (suomagillii) http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1382513081296/Files/OMML_55_2013_MIETINTO_196_s.pdf

20 OM 55/2013, s. 17.

gánat bohtet giddet fuomášumi dasa, movt Suoma láhkaásaheamis meroštallo dat gean konvenšuvdna guoská (sápmelaččat), sihke dohkkehitgo sápmelaččat dán gažaldatvuloš meroštallama. Jus sámediggi lea duhtameahttun dálá meroštallamii, dat eahpitkeahttá dolvošii gažaldagaide ja kritihkkii konvenšuvnna gohcinorgána dáfus²¹.

33. Mii lea leamaš sámediggelága sápmelašmeroštallama dárkkuhus?

Sámediggelága sápmelašmeroštallama ulbmilin lea leamaš vuosttažettiin čoavdit dan geas lea jienastanvuogatvuohta sámediggeválggain.

34. Meroštalletgo Ruoŋa ja Norga sápmelačča seammaláhkái go Suopma?

Sihke Norgga ja Ruoŋa sámedikki guoskevaš lágaid vuodđokriteran lea dat, ahte olmmoš ieš atná iežas sápmelažžan. Sámegiella lea dehálaš dovdomearka. Ruoŋa sámedikki guoskevaš lága²² mielde sápmelaččain oaivvildit olbmo, guhte atná iežas sápmelažžan, dainna eavttuin ahte sus lea leamaš sámegiella ruovttugiellan dahje geas nu su váhnemiin dahje áhkuin dahje ádjáin dahje máttaráhkuin dahje –ádjáin lea leamaš sámegiella ruovttugiellan dahje geas lea váhnen, gii lea dahje lea leamaš merkejuvvon sámedikki válgalogahallamii. Norgga sámedikki guoskevaš láhka²³ čuovvu Ruoŋa málle. Áidna erohussan lea, ahte dat olaha ovttá sohka buolva guhkkelii. Norgga sámedikki guoskevaš lága mielde sápmelaččain oaivvilduvvo olmmoš, guhte atná iežas sápmelažžan ja geas lea váhnen, áhku dahje áddjá dahje máttaráhku dahje -áddjá, geas lea leamaš sámegiella ruovttugiellan dahje lea sáhtán návdot ahte lea jienastanvuogatvuohta sámedikki válggain.

35. Man ollu Suomas lea sápmelaččat?

Suomas árvoštallet leat sullii 10 000 sápmelačča²⁴. Suomas hupmet golmma sámegiela: davvisámegiela, anárašgiela ja nuortalašgiela. Sámit orrot miehtá riikka. Lagabui 60 proseantta Suoma sápmelaččain orrot dán áigge ng. sámiid ruovttuguovllu (Eanodat, Anár ja Ohcejoga gielddat sihke Lappi bálgosa guovlu Soađegili gielddas) olggobealde. Ratifierema maŋjel ILO 169 -konvenšuvdna guoská buot golmma sámegiela giellajoavkku ja sápmelaččaid miehtá Suoma

36. Gii ovddasta sápmelaččaid Suomas?

Sámediggi lea sámiid válggaiguin válljejuvvon orgána. Sámediggelága mielde Suoma sámediggi ovddasta sápmelaččaid dan bargun gullevaš áššiin našunála ja riikkaidgaskasaš oktavuodain²⁵. Válggaid dollet juohke njealját jagi, maŋemusat ledje jagis 2011. Sámedikki

21 Professor Martin Scheinina cealkámuš ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseremis ja ollašuhttimis Suomas, 02/2013, 4.

22 Sametingslag (1992: 1433), 2 §.

23 LOV 1987-06-12 nr 56: Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, 2-6 § Sametingets valgmanntall.

24 Jagi 2011 sámediggeválggaid oktavuodas dahkkon statistihkka.

25 Sámediggeláhka 17/7 1995/974, 6 § Sámiid ovddasteapmi

lassin nuortalaččaid siidačoahkkin ovddasta nuortalaččaid. Nuortalaččaid siidačoahkkin lea orgána, mii fuolaha nuortalaččaid áššiid, dat gieđahallá ovdamearkka dihte evttohusaid ja cealkámušaid, mat gusket nuortalaččaid ealáhusaid ja eallindiliid²⁶. ILO áššedovdikomitéa lea earenoamážit deattuhan, ahte konvenšuvnna heiveheami oktavuodas galgá gárgehit meannudanvugiid, main ráđđádallat daid institušuvnnaiguin dahje organisašuvnnaiguin, mat duodas ovddastit gažaldatvuloš eamiálbmoga. Jus ná ii leat dáhpáhuvan, dalle ráđđádallamat eai deavdde ILO-konvenšuvnna kriteraid²⁷.

37. Leatgo sápmelaččat maid eará riikkain go Suomas?

Sápmelaččat lea eamiálbmot, mii orru njealji stáhtas: Suomas, Ruoŋas, Norggas ja Ruoššas. Dain riikkain árvoštallet ahte orrot oktiibuot sullii 80 000 sápmelačča (sullii 20 000 Ruoŋas, sullii 2000 Ruoššas, 10 000 Suomas ja 50 000 Norggas). Fuomášanveara, ahte Suoma lassin maiddái Ruotta ja Norga leat nannen ahte sápmelaččat leat eamiálbmot. Sihke Norggas ja Ruoŋas sápmelaččaid ovddastit iežaset sámedikkit. Suoma, Ruoŋa ja Norgga sámedikkit ovttasbarget Sámi parlamentáralaš ráđis, mas leat mielde maid Ruošša sámesearvvit sierra soahpamušain. ILO 169 -konvenšuvnna heiveheami oktavuodas sápmelaččat leat Suomas okta eamiálbmot, beroškeahtta das, leatgo muhtun sámi sogat sirdásan Supmii otná beaivvi rájiid rastá²⁸.

38. ILO -konvenšuvdna guoská maid čearddalaš álbmogiid (tribal peoples). Mat leat čearddalaš álbmogat?

ILO 169 -konvenšuvdna ii guoskka dušše eamiálbmogiid muhto maiddái čearddalaš álbmogiid (tribal peoples). Čearddalaš álbmogiiguin oaivvildit álbmogiid, mat ellet iešmearrideaddji riikkain ja maid sosiálalaš, kultuvrralaš ja ekonomalaš dilit earuhit sin válđoálbmogiin ja geaid servodatsaji mearridit ollásii dahje muhtun muddui sin iežaset vierut dahje árbevierut dahje sierra lágat dahje njuolggadusat²⁹. Maiddái das, ahte gažaldatvuloš čearddalaš álbmot atná ieš iežas čearddalaš álbmogin, lea guovddáš mearkkašupmi. ILO- konvenšuvnna eai sirrejuvvo čearddalaš álbmogiid ja eamiálbmogiid vuoigatvuođat, muhto dain leat konvenšuvnna mielde seamma friddjavuođat ja vuoigatvuođat.

39. Leatgo ILO- konvenšuvnna oaivvilduvvon čearddalaš álbmogat Suomas?

26 Geahča 24.2.1995/253 Nuortalašláhka lohku 8, paragrafa 44.

27 ILO Governing body, 282nd session, November 2001, Representation under article 24 of the ILO Constitution, Ecuador, GB.282/14/2, para 44: "If an appropriate consultation process is not developed with the indigenous and tribal institutions or organizations that are truly representative of the communities affected, the resulting consultations will not comply with the requirements of the Convention."

28 Professor Martin Scheinina cealkámuš ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseremis ja ollašuttimis Suomas, 02/2013, 4.

29 ILO 169 -konvenšuvnna 1 artihkkala 1 čuoggá a vuollečuokkis, friddja jorgalus

Eai, ILO 169 -konvenšuvdna čujuha ovdamearkka dihte Afrihká nomádačearddaide. Čearddalaš álbmot doaba geavahuvvo dáid áiggiid unnán. Ovdamearkka dihte eamiálbmogiid vuoigatvuodaid guoskevaš ON:a julggaštusas (2007) hálllo dušše eamiálbmogiin.

40. Guoskágo ILO 169 –konvenšuvdna olles riikka vai dušše sámiiid ruovttuguovllu?

Konvenšuvdna guoská olles riikka, go Suopma ratifisere dan. Sápmelaččaid vuoigatvuodaid eatnamiidda ja luondduriggodagaide guoskevaš mearrádusat ráddjejuvvojit goittotge dan geográfalaš guvlui, gos sápmelaččat leat árbevirolaččat orron ja geavahan. Suopma galgá meroštallat dan guovllu viidodaga ovttas sámedikkiin.

41. Konvenšuvdna gáibidivččii earánoamáš doaibmabijuid sámiiid eallinvuogi ja kultuvrra seailuheapmái. Maid dat earenomáš doaibmabijut sáhttet mearkašit Suoma dáfus?

Go Suoma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna, ráđđehusa geatnegasvuohtan lea ovttas sámedikkiin plánet ja ollašuhttit sierrasoahpamušaid, maiguin dorvvastuvvo sámiiid vuoigatvuohta eallivuohkiset ja kultuvrraset doalaheapmái ja gárgeheapmái sin iežaset eavttuiguin. Sierrasoahpamušat dárbbášuvvojit, vai Suopma sáhtta deavdit ILO 169 -konvenšuvnna gáibádusaid dohkálaš vugiin. Praktikkas sierrasoahpamušat sáhttet mearkašit dan, ahte daláš lágat, ásašusat ja meannudeamit sámiiid eallineavttuid dáfus dehálaš surggiiguin³⁰ dárkkistuvvojit ja divvojuvvojit dárbbu mielde. Sierrasoahpamušaide gullá maid dat, ahte konvenšuvnna heiveheami koordinerema, praktikkalaš ollašuhttima ja goziheami váste leat mekanismat ja ahte sápmelaččaide dáhkiduvvo vuoigatvuohta oassálastit sidjiide guoskevaš mearrádusaid dahkamii. Lea dehálaš ahte ráđđehus, sápmelaččat ja sámiiid válggaiguin válljejuvvo sámediggi čielggadit ovttas sámiiid dárbbuid ja sihkarastet daid ollašuhttima.

42. Addágo ILO 169 –konvenšuvdna sápmelaččaide veto-vuoigatvuođa?

Ii, konvenšuvdna ii atte sápmelaččaide veto-vuoigatvuođa mearrádusa dahkamis. Konvenšuvdna addá sápmelaččaide goittotge dalá dili ektui viidát vuoigatvuođa oassálastit ja eakti vejolašvuođa váikkuhit mearrádusadahkamii dain áššiin, main sáhtta leat váikkuhus sidjiide. Oassálastin ja ráđđádallan leat guovddáš prinsihpat, mat mannet olles konvenšuvnna čađa. Ráđđádallamat galget čađahuvvot rehálaš mielain ulbmilin beassat oktasašipmárdussii. Konvenšuvnna 6 ja 7 artihkkaliin čalmmustahtto eamiálbmogiid oassálastinvuoigatvuohta ja eakti vejolašvuohta váikkuhit mearrádusaide, maid váikkuhit sidjiide ja sin kultuvraide. Dain artihkkaliin lea guovddáš mearkašupmi konvenšuvnna eará mearrádusaid heiveheamis

30 Dakkár lágat sáhttet leat ovdamearkka dihte boazodoalloláhka, guolástanláhka,

Eamiálbmogiid vuoigatvuođaid ja sávaldagaid vuhtiiváldin lágain, ásahusain ja meannudemiin lámččet buriid vejolašvuođaid oktasaš ipmárdusa juksamii. Ráđđádallamat, mat čađahuvvojit, daid ulbmilin galgá leat áššiin soahpan, muhto eamiálbmogiid ii leat bággu addit áššiide miehtama. Seammás lea dehálaš čalmmusahhtit, ahte vaikke eamiálbmogat eai oaččo veto-vuoigatvuođa, dahkon mearrádušat eai oaččo loavkašuhhtit sin konvenšuvnnain dorvvastuvvon vuoigatvuođaid, masa gullet earret eará eananvuoigatvuođat³¹

43. Leago ILO 169 –konvenšuvnnas gáibádusat das, goas ráđđádallamat galget čađahuvvot?

Sápmelaččaide galgá dáhkidit duođalaš vuoigatvuođaid oassálastit beaktilit politihkalaš, hálddahušlaš ja lámkaválmmaštallanproseassaide sihke mearrádušaidahkamii, main sáhtá leat njulges váikkuhus sidjiide. Sámiiguin galgá ráđđádallat systemáhtalaččat ii dušše muhtumin. ILO áššedovdikomitéa lea deattuhan earenoamážit ahte ráđđádallamat eamiálbmogiiguin sihke mearrádušaidahkamii oassálastima nanosmahttin leat dehálaš oassi sierračatnasumiid, maid ráđđehusat galget dahkat dorvvastandihti eamiálbmogiid vuoigatvuođa doalahit ja gárgehit eallinvuohkiset ja kultuvrraset, nu mo sii ieža háldit.

44. Ásahago ILO 169 –konvenšuvdna eavttuid dahje njuolggadusaid ráđđádallamiidda?

Ráđđádallanoassebeallin fertejit leat stáhta ja eamiálbmogiid iežaset ovddasteaddjiorgánat – Suoma dáhpáhusas sámediggi sihke nuortalaččaid siidačoahkkin nuortalaččaid guoskevaš áššiin. Vai ráđđádallanmeannudanvuogit livčče nu beaktilat go vejolaš, lea dehálaš ahte Suopma árvoštallá daid jeavddalaččat ovttas sámedikkiin ja dahká daidda nuppástusaid dárbbu mielde. Buot ráđđádallamat galget čađahuvvot rehálaš mielain. Ráđđádallamiid ulbmilin galgá leat oktasaš ipmárdusa juksan dahje miehtan evttohuvvon doaimbajuiide³²

Praktihkalaš vásáhusat ráđđádallangeatnegasvuođas ILO 169 –konvenšuvnnii čatnasan stáhtain: Norga

Norgga stuorradiggi ja Norgga sámediggi dahke jagis 2005 konvenšuvnna stáhta eiseválddiid ja sámediggi gaskasaš ráđđádallamiin. Konvenšuvnnas mearriduvvo, makkár dáhpáhusain ja dilálašvuođain stáhta eiseválddit galget ráđđádallat sámedikkiin ja dihto dáhpáhusain maidái eará sápmelaš oassebeliiguin – vuosttažettiin áššiin, mat gusket njuolga sámi ealáhusaid, nugo mat boazodoalu. Sámiin galget leat duođalaš vejolašvuođat searvat ráđđádallanproseassaide ja váikkuhit mearráduš-

31 Handbook: For ILO Tripartite Constituents. Understanding the C. 169, 2013, 16

32 ILO 169, artihkal 6.2

aide. Ráđđádallamiid ulbmil galgá leat ovttamielalašvuoda juksan. Konvenšuvdna stivre olles stáhtahálddaha³³

45. Leatgo ráđđádallamat eamiálbmogiiguin liikka dehálaččat buot áššiin?

Eamiálbmogiiguin lea dehálaš ráđđádallat ILO 169 -konvenšuvnna almmolaš heiveheamis sihke buot dakkár áššiin, maiguin sáhtá leat njuolga váikkuhus sidjiide. Konvenšuvnnaš deattuhuvvo goittotge earenoamážit, ahte eamiálbmogiiguin galgá ráđđádallat čuovvovaš dáhpusain³⁴ eamiálbmogiidda vejolaččat váikkuheaddji láhkaválmmaštallan- dahje hálddahušlaš doaimmaid oktavuodas³⁵; ovdal minerálariggodagaid dahje eará luonddu-riggodagaid, mat leat eamiálbmogiid árbevirolaš guovlluin, dutkama ja ávkástallama³⁶; plánedettiin ja mearrádusa dahkama oktavuodas eamiálbmogiid vejolaš bákolaš sirdimis guovlluin, gos sii leat eallán árbevirolaččat³⁷; árvoštaladettiin eamiálbmogiid árbevirolaš eanaguovlluid luobadeamis eará oassebeliide³⁸; ovdal earenoamážit eamiálbmogiidda oai-vvilduvvon ámmátskuvlejupmeprográmmaid (fidnomáhtuhus) čállima ja ollašuttima³⁹; dakkár doaimmaid oktavuodas, mat láktasit eamiálbmogiid vejolašvuhii oahppat ja čállit iežas gielaide⁴⁰. Dála sámediggelága mielde gullet sámedikkiid daid áššiin⁴¹.

46. Mearkkašago ILO 169 -konvenšuvdna dan, ahte sápmelaččat eai dárbbasat čuovvut Suoma lágaid?

Konvenšuvnnaš deattuhuvvo, ahte eamiálbmogiid vierut ja vieruiduvvan vuoigatvuođat galget váldot vuhtii Suoma riektevuogádagas ja láhkaollašuttimis. Vierut ja vieruiduvvan vuoigatvuođat eai leat vuosttaš sajis našunála láhkaásaheami ektui⁴², muhto dat doibmet baicca almmolaš láhkadulkonláhkaásahussan, mat čielggasmahttet, ahte sámiid vierut ja vieruiduvvan vuoigatvuođat galget váldot vuhtii almmolaš riekteprinsihpaid mielde. Ovdamearkan prinsihpa heiveheamis Norggas sáhttit namuhit, ahte Norgga alimus duopmostuollu lea váldán báikkálaš sápmelaš vieruid vuhtii sámiid eanan- ja čáziidgeavahanvuoigatvuođa guoskevaš mearrádusaid vuodđun. Maiddái Ruoŋa alimus duopmostuollu lea atnán sámiid vieruiduvvan vuoigatvuođaid duomuid vuodđun eananvuoigatvuohta dáhpusain, vaikke Ruoŋa ii lea ratifiseren ILO 169 -konvenšuvnna.

33 Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget, 2005.

34 ILO Indigenous and Tribal Peoples' Rights in Practice – a Guide to ILO Convention 169, 61

35 ILO 169 -konvenšuvnna 6 artihkkala 1 čuoggá a vuollečuokkis.

36 ILO 169 -konvenšuvnna 15 artihkkala 2 čuokkis.

37 ILO 169 -konvenšuvnna 16 artihkal.

38 ILO 169 -konvenšuvnna 17 artihkal.

39 ILO 169 -konvenšuvnna 22 artihkal.

40 ILO 169 -konvenšuvnna 28 artihkal.

41 Geahča 17.7. 1995/974, Sámediggeláhka, 9 §, Ráđđádallangeatnegasvuohta

42 Dát boahťá ovdan seammasullasaš evttohusas, mii hilgojuvvui ságastallamiin ovdal konvenšuvnna; geahča International Labour Conference Provisional Record Seventy-Fifth Session, Geneva, 1988, para. 17.

47. Manin ILO 169 –konvenšuvnna mielde eará ránggástanhámit go fánjalránggáštus galggašii leat vuosttaš sajis dalle go eamiálbmogiid lahtuide mearriduvvojit ránggáštusat?

Konvenšuvnna mielde eamiálbmogiid árbevirolaš ránggástanvuogit galget váldot vuhtii dalle go ránggáštus mearriduvvo, jus dát árbevirolaš vuogit heivejit oktii našunála vuoigatvuođavuogádaga ja riikkaidgaskasaččat dovddastuvvon olmmošvuoigatvuođaign. Konvenšuvnna mielde eará ránggástanhámit go fánjalránggáštus galget leat vuosttaš sajis. Daid mearrádusaid dárkkuhusa ipmirdeapmái lea dehálaš dovdat daid duogáža. Mearrádusaid vuođđun lea, ahte muhtun dihto – earenoamážit Australias ja Kanadas orron – eamiálbmogiid lahttut eai leat ceavzán guhká fánjavuođas, ja fánngaid iešsorbmemat ledje hui dábálaččat. Konvenšuvdnii searvan stáhtat sáhttet danin láivásat rihkkosiin váldit vuhtii eamiálbmogiid iežas gozihanmekanismmaid ja ránggástanvuogádagaid geahpidandihti iešsorbmenloguid.

48. Movt Norggas leat váldán atnui prinsihpa, man mielde eamiálbmogiid ránggástanvuogit galggašedje váldot vuhtii ja eará ránggástanhámit go fánjalránggáštusat galggašedje leat vuosttaš sajis?

Norgga raporttain ja Norgga sámedikki ILO:i addán cealkámušain boahtá ovdan, ahte sápmelaččain eai leat našunála rihkuslágas spiehkasteaddji árbevirolaš ránggástanvuogit⁴³. Ovttage rihkusáššis ii maiddá leat doarjaluvvon sámi árbevieruide.

Eana, guovllut ja luondduriggodagat

49. Manin eana ja eamiálbmogiid eananvuoigatvuođat leat nu dehálaš oassi ILO 169-konvenšuvnna?

Konvenšuvnna vuolggasadjin lea, ahte eamiálbmogat lea iešlágát álbmogat, geain lea iežaset kultuvra, árbevierut, institušuvnnat, historjá, giella ja árvvut, ja ahte sin eallinvuogi ja identitehta álbmogin lea hábmen sin árbevirolaš eanaguovllut ja luondduriggodagat ja dat leat lagas oktavuodas daidda. Eamiálbmogiid eananvuoigatvuođaid guoskevaš mearrádusaid ulbmilin lea dorvvastit daid álbmogiid ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš gárgáneami vuođu ja daid birgen sierra álbmogin. Vuoigatvuohta eatnamii leat temá, mii gokčá olles konvenšuvnna⁴⁴.

50. Maid eatnamiin oaivvilduvvo?

43 Dát boahtá ovdan seammasullasaš evttohusas, mii hilgojuvvui ságastallamiin ovdal konvenšuvnna; geahča International Labour Conference Provisional Record Seventy-Fifth Session, Geneva, 1988, para. 17.

44 Eatnama, guovlluid ja luondduriggodagaid čalmmustahttet konvenšuvnna 4 artihkkalis, 7 artihkkala 1 ja 4 čuoggáin sihke 14, 15, 16, 17, 18 ja 19 artihkkaliin.

Konvenšuvnnas deattuhuvvo, ahte doahpagiin "eana" oaivilduvvo olles dat biras, gos sápmelaččat leat árbevirolaččat orron ja man leat geavahan. Eatnamii gullet nappo eanavuodu lassin earret eará vuovddit, jogat, jávrrit, várit ja riddoguvllut sihke minerála- ja luondduriggodagat, mat leat eatnamis⁴⁵.

51. Bohciidahttago ILO 169 –konvenšuvnna eanavuogiatvuodáide guoskevaš mearrádusaid guoskadeapmi konflikttaid?

Konvenšuvnna ulbmilin lea hukset meannudanvugiid, maid vehkiin eamiálbmogat ožžot jietnaset gullosii, sihke oažžut eamiálbmogiid ja eará oassebeliid dialogii gaskaneaset. Na geahččalit garvit konflikttaid bohciideami⁴⁶.

52. Manin eana lea nu dehálaš sápmelaččaide?

Sápmelaččain leat guhkesáigásaš čanastumit eanaguovlluide ja luondduriggodagaide ja sámiid kultuvra lea nana oktavuodas ja gulahallanoktavuodas luonduin. Konvenšuvnna eatnamii laktáseaddji mearrádusaid ulbmilin lea dorvvastit sámiid ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš gárganeami vuodu ja sin birgema vuodu sierra álbmogin. Suopma gál-gá dovddastit sápmelaččaid vuogiatvuoda eatnamiidda, gos sii leat orron ja geavahan árbevirolaččat ja várjalit dan vuogiatvuoda. Sámiid eananvuogiatvuodát leat guovddáš eaktu sámiid kultuvrra ja ealáhusaid seailumii ja nu leat fásta oktavuodas maid sámiid vuogiatvuhtii hálldašit sin gárganeami ja boahhteáiggiset.

53. Leago dál sápmelaččaid ja priváhta eanaeaiggádiid gaskkal konkrehta ruossalasvuolta ovdduid dáfus eanaeaiggádeamis Suomas?

Sámedikki ja vehádatáittardeaddji dieđus ii leat ruossalašvuolta eatnama eaiggádeami ektui priváhta eanaeaiggádiiguin. Mii diehtit ovttá dáhpáhusa, gos lea sierramielatvuolta sámedikki ja ovttá priváhta eananeiaiggáda gaskkal lávvabargguin ja eará lánkaásaheami heiveheamis. Sierramielalašvuolta ii guoskkat ieš eananeiaiggáduššama. Sámediggi lea maid geassán linnjá, ahte ILO 169 ratifiseren galgá guoskat dušše daid eatnamiid ja čáhceguovlluid, mat leat stáhta hálldašemi vuolde. Priváhtaopmodahkii eai guoskka.

54. Manin juste eatnamii laktáseaddji mearrádusain lea leamaš nu ollu ságastallan?

Stuorra oassi Suomas ILO 169 -konvenšuvnna ratifiserema guoskevaš ságastallamis laktása namalassii konvenšuvnna eatnama guoskevaš mearrádusaide ja daid mearkkašupmái Sup-

45 ILO Indigenous and Tribal Peoples' Rights in Practice – a guide to ILO Convention No. 169, VII Land and Territories, 91

46 ILO áššedovdikomitéa lea deattuhan iežaset cealkámušas, ahte konvenšuvnna gáibidan dialoga stáhta ja eamiálbmoga gaskkal sáhtta bissehít konflikttaid (geahča ovdamearkan Committee of Experts, 76th Session, 2005, Individual Direct Request, Bolivia, submitted 2006).

mii. Eatnamii laktáseaddji mearrádusaide ii lea okta ja seammalágan dulkojupmi, iige daid heivehepmái leat okta ja "rivttes" málle. Mánnggaid eará riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ládje ILO -konvenšuvdna lea čállon nu, ahte dat gokčá riikkaid vuoigatvuođalaš dilálašvuođaid. Mánnggat konvenšuvnna mearrádušat leat riegádan kompromissa boadusin. Mearrádušat leat danin almmolaččat, ja daid sisdoalu sáhtta dulkot iešguđetge ládje. Maiddá riikkaidgaskasaš dásis leat leamaš viiddis ságastallamat konvenšuvnna eamiálbmogiid eananvuoigatvuođaid guoskevaš mearrádušaid dulkomis⁴⁷. ILO gozihanorgána bealiváldimat konvenšuvnna dohkkehan riikkaide bagadallet mearrádušaid sisdoalu ipmirdeami ja dohkálaš heiveheami praktikkas.

55. ILO 169 –konvenšuvnna mielde Suopma galgá dovddastit sápmelaččaid eananvuoigatvuođaid. Maid dat meidne?

Konvenšuvnna 14 artihkal eaktuda, ahte Suopma álggaha proseassa meroštallandihti ja identifiserendihti sápmelaččaid eaiggáduššan- ja hálddašanvuoigatvuođa⁴⁸ daidda eatnamiidda, mat leat leamaš árbevirolaččat sápmelaččain – nappo daidda eatnamiidda, maid sápmelaččat leat dábálaččat okto geavahan dahje mat leat leamaš sin mearridanválddis⁴⁹. Suopma galgá maid dovddastit sápmelaččaid vuoigatvuođa geavahit guovlluid, maid sii leat geavahan ovttas eará joavkkuiguin, ja heivvolaš dáhpáhusain álggahit doaimmaid sámiid geavahanvuoigatvuođaid suodjalepmái. Lassin Suopma galgá čállit meannudanvugiid vejolaš eananvuoigatvuođaide guoskevaš riidduid čoavdimii. Oktageardánis dulkojupmi dasa, mat vuoigatvuođat galget identifiserejuvot sápmelaččaide vai 14 artihkkala gáibádusaid sáhtta ollašuttit, ii gávdno. Konvenšuvnna ratifiserema ovdun lea, ahte Suopma sáhtta bivdit ILO:s teknihkalaš rávvagiid almmatge goluid haga. ILO sáhtta veahkehit konvenšuvnna mearrádušaid, earret eará 14 artihkkala dulkoma ja heiveheami Suoma dillái.

56. Leago eananvuoigatvuođaide mearriduvvon minimadássi?

Ságastallamiin, mat čađahuvvojedje ILO 169 -konvenšuvnna ráđđádallamiin ja dan eatnamii laktašuvvi mearrádušain, boahtá ovdan ahte konvenšuvnna oamastan- ja hálddašanvuoigatvuođaid guoskevaš gáibádusat eai ollašuva, jos dovddastit dušše eamiálbmogiid vuoigatvuohta geavahit eatnama⁵⁰. Vai konvenšuvnna eatnamii laktáseaddji artihkkalat sáhtášedje heivehuvvot dohkálaš vugiin, eamiálbmogiid eananvuoigatvuođaide

47 SOU 1999:25, s. 122.

48 Konvenšuvnna eangalašgjelat veršuvnnas, mas lea juridihkalaš mearkkašupmi, lea anus dadjanvuohti eamiálbmogiid "rights of ownership and possession" (14 artihkala 1 čuokkis). Sátni "vuoigatvuohta" lea nappo mánnggaidlogus.

49 SOU 1999:25, s. 15.

50 Dát čielga das, ahte ráđđádallamiin dahkkon evttohus geavahanvuoigatvuođa ja oamastanvuoigatvuođa buohtastahttimis hilgojuvvui. Lassin evttohuvvui ahte eamiálbmogiidda dovddastuvvošii oamastanvuoigatvuohta dahje hálddašanvuoigatvuohta oamastanvuoigatvuođa ja hálddašanvuoigatvuođa sajis. Maiddá dát evttohus hilgojuvvui, daningo dan jurddašedje heajuidahhtit eamiálbmogiid jo ILO 107 -konvenšuvnna olis ožžon vuoigatvuođaid. Odđa soahpamušain lei nappo ulbmil buhtadit dan soahpamuša. International Labour Conference, Provisional Record, 76th session, 1989, para 145; sitáhta čielggadusas SOU 1999: 25, s. 123).

galgá—beroškeahhtá, movt dat suodjaluvvojit – dáhkiduvvot nu nana suodji, ahte dat sihkarastá vuoigatvuođaid seailuma⁵¹.

57. Galgágo Suopma čovdit eanangažaldaga ovdal ILO 169 -konvenšuvnna ratifiserema?

Konvenšuvdna ii atte čielga vástádusaid dahje čovdosiid, muhto dat doaimá baicce rámmán dasa, movt sápmelaččaid vuoigatvuođat sáhttet dorvvastuvvot. Go Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna, galgá álggahuvvot proseassa, mas sápmelaččaid eanavuoigatvuođaid viidodat ja sisdoallu meroštallo ovttas sápmelaččaiguin.

58. Norga ratifiserii ILO 169 –konvenšuvnna vuosttaš riikan jagis 1990. Movt Norga lea čovdán eanangažaldaga?

Norggas ásahuvvui jagis 2005 ng. Finnmárkkukommišuvdna, man bargun lei čielggadit olles álbmoga – ii nappo dušše sápmelaččaid, muhto maiddái eará báikkálaš olbmuid – vuoigatvuođaid Finnmárkku guovllu eatnamiidda ja luondduriggodagaide⁵². Norga lea ná álggahan proseassa čielggadit vuoigatvuođaid sisdoalu ja viidodaga. ILO áššedovdikomitéa lea oaidnán, ahte Finnmárkkulágain ásahuvvon dalá kártemat, mat leat jođus čielggadandihti vuoigatvuođaid, vástidit konvenšuvnna gáibádusaid. Komitéa lea goittotge sávvan lassidieđuid proseassa ovdáneamis⁵³. Finnmárkku guovllu olggobealde eanan- ja čáhcevuogitvuođagažaldat lea vel rabas.

59. Sáhttago Suopma čuovvut Norgga málle?

Norga sáhtta leat mállen go proseassa álggahuvvo, muhto berre váldit vuhtii, ahte Norgga ja Suoma dilít eai leat seammaláganat. Dat guoská sihke sápmelaččaid árbevirolaš eanan-geavaheami ja geavaheami juridihkalaš njuolggadusaid. Ii maiddái gávdno vel makkárge auktoratiivvalaš cealkámuš das, maid Norgga sápmelaččaid eananvuoigatvuođat galget konkrehtalaččat sisttisdoallat vai konvenšuvnna oamastan- ja hálddašanvuoigatvuođa guoskevaš gáibádusat ollašuvvet

60. Makkár Suoma guovlluid sámiid eananvuoigatvuođat guset?

Suopma galgá álggahit proseassa sápmelaččaid eananvuoigatvuođaid dovddasteapmái, mas čielggaduvvojit dat dalá eananvuoigatvuođat, maid vuodđun lea sápmelaččaid guhkesáigásaš geavahus, viidodat ja sisdoallu. ILO 169 -konvenšuvnna 14 artihkkalis heiveheapmi ii meid-

51 SOU 1999:25, s. 125.

52 Lov 17. juni 2005 nr.85 om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven): <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-85>

53 International Labour Conference, 99th Session 2010, Report of the Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendations, part II.I. Observations concerning reports on ratified Conventions, Indigenous and tribal peoples (co, 169), Norway, 776 / Finnmárkkukommisjonen, rapport felt 3, Söröya, 38

ne "odđa" eananvuoigatvuođaid lasiheami, muhto dan dovddasteami, ahte sápmelaččain lea eatnama árbevirolaš geavaheami, oamasteami ja hálddašeami vuodul vuoigatvuođat gažaldatvuloš guovlluide ja dat vuoigatvuođat bohtet ain gávdnot beroškeahtá das, leago stáhta dovddastan daid. Sámediggi lea gávnahan cealkámušastis, ahte dat vuoigatvuođat gusket sámiid ruovttuguovllu. Lea dehálaš fuomášit, ahte vuoigatvuođaid sisdoallu ja geográfalaš viidodat meroštallo dárkileabbo guovtti oassebeali, nappo sámedikki ja stáhta gaskasaš ráđđádallamiin, konvenšuvnna ráđđádallamiid ja oassálastima guoskevaš vuodđoprinsihpaid mielde.

61. Gii eaiggáduššá sámiid ruovttuguovllu eatnamiid?

Sámiid ruovttuguovllu eatnamiin eaiggáduššá 90 proseantta stáhta ja loahppa 10 proseantta lea priváhta oamastusas. Stáhta oamastan eatnamiid hálddaša ja dikšu Meahciráđđehus. Sápmelaččat šiitet oamastanvuoigatvuođa ja oidnet ahte stáhtas ii leat fidnemuš sámiid ruovttuguovllu eatnamiidda ja čázádagaide.

62. Movt Suopma galgá praktihkaš meannudit sámiid eananvuoigatvuođaid dovddasteamis ja suodjaleamis?

Suodjalandihti beaktilit sámiid eananvuoigatvuođaid ráđđehusat galget hukset meannudanvugiid daid eanaguovlluid meroštallamii, maid oamasteapmái, hálddašeapmái ja geavaheapmái sápmelaččain lea vuoigatvuohta sihke dorvvastit sápmelaččaide daid vuoigatvuođaid. Dakkár meannudeamit sáhttet leat earáláganat iešguđetge riikkain. Muhtun dáhpáhusain daidda sáhttet gullat lágalaš vuoigatvuođaid addin eatnamiidda, maid ráját leat meroštallon. Nuppiin dáhpáhusain fas stáhta sáhtá dovddastit iešstivrema dahje ng. oktašastivrenmálla (co-management)⁵⁴. Suoma sápmelaččaide juolluduvvon vuoigatvuođaid konkrehtalaš sisdoallu galgá meroštallot nu ahte das váldojit vuhtii sámit vierut ja eatnama árbevirolaš oamasteapmi, hálddašeapmi ja geavaheapmi sihke Suoma riekteárbevierru⁵⁵. Sámediggi oaidná, ahte eanagažaldat čovdojuvvo dalá Meahciráđđehusa hálddašanođasmahttima oktavuodas.

63. Šaddetgo sápmelaččat eatnamiid odđa oamasteaddji, jus Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna?

Formála oamastanvuoigatvuhtii ii leat dárbu ILO 169 -konvenšuvnna gáibádusaid deavdimii. Dan lea maddái ILO áššedovdikomitéa deattuhan go lea gozihan konvenšuvnna hei-

54 Indigenous and tribal peoples' rights in practice – a guide to the ILO convention No. 169, 95

55 ILO áššedovdikomitéa lea fuomáshuhtán earenoamážit, ahte sámiid vuogit – dat, movt sámit leat ieža meroštallon hálddašan- ja geavahanvuoigatvuođa – galgá váldot vuhtii go sámit vuoigatvuođat čielggaduvvojit ja meroštallojuvvojit (International Labour Conference, 99th Session 2010, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, part II.I. Observation concerning reports on ratified Conventions, Indigenous and Tribal Peoples (No. 169), Norway, p. 776).

veheami Norggas⁵⁶. Áššedovdikomitéa lea maid deattuhan, ahte eanagažaldaga ii sáhte čoavdit nu ahte váldit guovllu eará joavkkuin dahje oktagasain eret vuoigatvuođaid, mat sis leat guhkesáigásaš geavaheami vuodul⁵⁷. Nuppiin sániiguin konvenšuvnna ratifiseren ii oaččo heajudahttit guovllu eará áššiid vejolašvuođaid orrut guovllus ja bargat iežaset ealáhusaiguin. Eanaartihkkaliid dáfus lea dehálaš, ahte Suopma čállá ovttas sámedikkiin ja nuortalaččaid giličoahkkimiin meannudanvuogi, movt dát gažaldatvuloš guovllut ja vuoigatvuođat meroštallojuvvojit ja movt daid vuoigatvuođaid suodjalanvejolašvuođaid sáhtášii čielggadit, ja ahte sámediggi ja nuortalaččaid siidačoahkkin addiba doarjaga sihke dán prosessii ja maiddá dan boađusin šaddan bohtosiidda.

64. Juhkkojtgo eatnamat dál sápmelaččaide?

Rg-duopmostuolus eamiálbmotvuoigatvuođat dulkojuvvojit kollektiivavuoigatvuohtan earenoamážit eana-, čáhce- ja luondduriggodatgažaldagaid bokte. Sámiid ruovttuguovllus 80 % lea iešguđetge ládje suodjaluvvon, ja suodjaleami burgin dahje sirdin priváhta-oamastussii ii leat vejolaš.

65. Šaddetgo eará álbmotjoavkkut go sápmelaččat fárret eret ruovttuin ja Lappis, jos Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna?

Ii. ILO 169 -konvenšuvdna ii gáibit, ahte sápmelaččaide sirdojuvvo formála oamastanvuoigatvuohta daidda eatnamiidda, gos sii orrot, iige maiddá gáibit, ahte sápmelaččaide addo okto vuoigatvuohta oamastit dahje hálddašit eanaguovlluid. Sámediggi lea maid linnjen, ahte ILO guovddáš eanaoamastanartihkal (14.1) guoská dušše eatnamiid, mat leat stáhta hálddus, iige konvenšuvnna ratifiseremin váldošii bealli priváhta eananeagigádeapmái.

66. Heajudahttágo konvenšuvnna ratifiseren sápmelaččaid ruovttuguovllu eará áššiid vuoigatvuođaid?

Konvenšuvnna ratifiseren ii heajudahte guovllu eará áššiid vejolašvuođaid orrut guovllus ja bargat ealáhusaiguin Suoma láchkaásaheami mielde. Fuomášanevara lea, ahte Norgga buohta, ILO áššedovdikomitéa lea namalassii cealkán, ahte eanagažaldaga ii oaččo čoavdit nu ahte váldá eará guovllus ássi joavkkuin dahje oktagas olbmui eret vuoigatvuođaid, maidda sis lea guhkesáigásaš geavaheami vuodul vuoigatvuohta⁵⁸.

67. Sáhttágo ILO doaibmat duopmostuollun ja gáibidit, ahte Suopma addá dihto eanaguovlluid sápmelaččaide?

---

56 Direct Request (CEACR) – adopted 1995, published 82nd ILC session (1995) Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169) – Norway (Ratification: 1990).

57

58 Observation (CEACR) – adopted 2003, published 92nd ILC Session (2004), Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169) – Norway (Ratification 1990), para. 21.

li. ILO áššedovdikomitéa lea čielgasit dadjan ahte dat ii sáhte čoavdit, gos dihto eamiálbmotjoavkkuin galget leat eananvuoigatvuođat dahje makkár dat vuoigatvuođat galget leat konvenšuvnna dohkkehan stáhtain. ILO áššedovdikomitéa bargun leage buoret dutkat, leatgo eanagažaldat čovdojuvvon ILO 169 -konvenšuvnna mearriduvvon meannudanvugiid veagas (ráđđádallan ja oassálastin)⁵⁹. ILO -konvenšuvdna ii nappo meroštala, mat leat dat Suoma eanaguovllut maidda sápmelaččain lea oamastanvuoigatvuohta, muhto gáibida vuoiggalaš meannudanvuoigi ollašuttima ášši čielggadeamis. Meannudemiid bohtosiin ii goittotge ásahuvvo konvenšuvnna.

68. Galgetgo Supmii ásahuvvot spesiáladuopmostuolut sápmelaččaid eananvuoigatvuođaid čoavdimii?

ILO 169 -konvenšuvdna geatnegahtta Suoma čállit našunála riektevuoigatvuođadaga olis meannudanvugiid, maiguin sihkkarasto, ahte sápmelaččain lea duodalaš vuoigatvuohta oažžut ruovttoluotta eatnamiid⁶⁰, maidda sis lea vuoigatvuohta, dahje oažžut buhtadusa manahuvvon eatnamiin. Ášši sáhtta čovdot iešguđetge ládje dan mielde, makkár lea dan riikka vuoigatvuođalaš dilli ja sápmelaččaid dilli. Norgga sámeriektekomitéa (Samerettsutvalget) dulkojumi mielde Norga ii dárbbas ásahtit spesiáladuopmostuolu. Konvenšuvnna gáibádusaid ollašuttimii reahkká, ahte oktavuodas stáhtaráđđehussii ásahuvvo sorjjasmeahttun meannudanvuohti, man vehkiin váldit beali sámiid eananvuoigatvuođaide⁶¹. ILO 169 -konvenšuvnna ja Ruota searvanvejolašvuođa guoskevaš ruottelaš čielggadusa mielde sámiin galgá leat vejolašvuohta vuodjit guoddaleami almmolaš duopmostuolus dainna eavttuin, ahte duopmostuollu nagoda váldit beali dakkár riekteprosessii laktáseaddji historjjálaš riekteoktavuođaide⁶².

69. Gii máksá vejolaš lágastangoluid?

Konvenšuvnna eai leat mearrádusat áššis. Ruottelaš čielggadusa mielde, vejolašvuođas ratifieret ILO 169 -konvenšuvnna⁶³, gávnnavuvvo, ahte sápmelaččat galggašedje oažžut ruđalaš veahki doalvut áššiidis duopmostuoluide čoavdimii ja ahte maid vuostebeali lágastangoluid galggašii buhtadit, daningo konvenšuvnna dohkkehan stáhta lea geatnegahtton čielggadit sihke sápmelaččaid vuoigatvuođaid viidodaga ja daid sisdoalu⁶⁴. Konvenšuvdnastáhtat čovdet ieža, movt rivtteslágan meannudeapmi eamiálbmoga eatnamiid guoskevaš gáibádusaid čoavdimii ordnejuvvo

---

59 Report of the Committee Set Up to Examine the Representation Alleging Non-observance by Denmark of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 No. 169, Made Under Article 24 of the ILO Constitution by the National Confederation of Trade Unions of Greenland (SIK) (adopted by the Governing Body), ILOLEX 162000DNK169 (2001).

60 SOU 1999:25, s. 176.

61 SOU 1999:25, s. 176

62 SOU 1999:25, s. 177.

63 SOU 1999: 25.

64 SOU 1999:25, s. 179.

70. Leago sápmelaččain oamastanvuoigatvuohta buot sin guovllu luondduriggodagaide? Iige buot luondduriggodagaid luobadeapmi sápmelaččaide leat Supmii hui eahpegánháhahti?

Suoma ILO 169 -konvenšuvnna dohkkeheapmi ii mearkkaš, ahte sápmelaččat ožžot dievas ja friddja hálddašanvuoigatvuođa luondduriggodagaide sin guovllus. Konvenšuvnna mielde eamiálbmogiiguin – Suoma dáhpáhusas sápmelaččain – lea vuoigatvuohta oassálastit luondduriggodagaid geavaheapmái, hálddašeapmái ja suodjaleapmái, muhto konvenšuvdna ii meroštala man viiddis dat vuoigatvuođat lea. Konvenšuvnna mielde stáhtas lea vuoigatvuohta sealluhit luondduriggodagaid oamastusas, muhto seammás galgá čielggadit, ovttas gv. eamiálbmogiin, jus, ja man ollu, luondduriggodagaid ávkkástallanprográmmat hehttejit eamiálbmogiid ovdduid. Sápmelaččain ferte leat eakti vejolašvuohta váikkuhit sin guovllu luonddu-, minerála- ja eananvuloš riggodagaid ávkkástallamii. Jus stáhta mearrida ávkkástallat dain minerálain, sápmelaččat galget vejolašvuođaid mielde oažžut oasi dakkár doaimma buktán ávkkis. Vejolaš vahágahtti váikkuhusain galgá máksit buhtadusa.

71. Gávdnogo mii nu dihto málle, movt sápmelaččat besset oasalažžan ávkkástallama sisaboađuin? Man stuora oasi vuoittus sápmelaččain lea vuoigatvuohta oažžut?

ILO 169 -konvenšuvnnas ii leat eavttuhis gáibáduš, man mielde sápmelaččat galggašedje oažžut oasi dakkár luondduriggodagaid vuoittuin, maida stáhtas lea oamastanvuoigatvuohta. Konvenšuvnnas baicca gávnnavu, ahte sápmelaččat galget beassat oasalažžan sisaboađuin vejolašvuođaid mielde. ILO áššedovdikomitéa mielde buot riikkaid dilálašvuođaide heivvolaš sisaboađuid juogadanmálle (benefit-sharing) ii gávdno. Komitéa lea gávnnavan, ahte heivvolaš málle galgá gárgehuvvot dáhpáhusaid mielde ja das galgá váldit vuhtii dán eamiálbmoga dili⁶⁵. Sisaboađuid juohkinmállet leat nappo earálgananat iešguđetge riikkain ja iešguđetge diliin. Dehálaš lea, ahte meannudanvuohkái lea gažaldatvuloš stáhta ja eamiálbmotjoavkku dohkkeheapmi. Dás sáhtta leat sáhka ovdamearkka dihte stáhta ja sámedikki ja nuortalaččaid siidačoahkkima gaskasaš spesiálasoahpamušaid dahje vearuid ja sisaboađuid ođđasit juohkin sápmelaččaid iežaset álgagiid doarjumii⁶⁶.

72. Maid ILO 169 –konvenšuvnnas oaivildit luondduriggodagaiguin? Leago sápmelaččain vuoigatvuohta dušše minerálariggodagaid ávkkástallamii?

Luondduriggodagat laktásit konvenšuvnna mielde olles sápmelaččaid árbevirolaš orrun-guvlui. Sáhka lea nappo sihke guovlluin, mat leat árbevirolaččat leamaš sámiid hálddus, ja guovlluin, maid sii leat geavahan mo nu earáldje⁶⁷. Luondduriggodagat leat buot dan guovllu, ođasmuvvi ja ođasmuvakeahtes luondduriggodagat, earret eará minerálariggo-

65 Observation (CEACR) – adopted 2009, published 99th ILC session (2010) Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169) – Norway (Ratification: 1990).

66 Indigenous and Tribal Peoples' Rights in Practice – a guide to ILO Convention No. 169, 108

67 ILO 169 -konvenšuvnna 13 artihkkala 2 čuokkis.

dagat, šattut, elliidgoddi, jogat, jávrrit ja vuovddit. Dat boahtá ovdan ságastallamiin, mat leat leamaš konvenšuvnna čállima oktavuodas⁶⁸. Earret eará ruvkelága, vuovdelága ja meahciráđđehusa guoskevaš lága livččii vejolašvuohta dievasmahttit nu, ahte vástidivččii konvenšuvnna gáibádusaid ávkašumiid juohkimis vejolašvuođaid mielde ja vuoiggalaš buhtadusaid máksimis.

73. Leago sápmelaččaid vuoigatvuohta oassálastit guvloset luondduriggodagaid geavaheapmái, hálddašeapmái ja suodjaleapmái, sorjavaš eananvuoigatvuođaid viidodaga ja sisdoalu meroštallamis?

Ii. Suopma lea geatnegahtton suodjalit sámiid vuoigatvuođaid luondduriggodagaide beroškeahhtá das, leatgo eanangažaldagat čovdojuvvon. Vuoigatvuohta luondduriggodagaide guoská olles dan guovllu, masa eamiálbmogis lea oamastan-, hálddašan- ja geavahanvuoigatvuohta beroškeahhtá das, maid eananvuoigatvuođaid sii leat ožžon⁶⁹. Konvenšuvnna mielde eamiálbmogiin lea nappo vuoigatvuohta luondduriggodagaide das beroškeahhtá maid 14 artihkkalis meroštallojuvvon vuoigatvuođat leat eamiálbmogiidda dovddastuvvon. Stáhtas, ii oktagas doaibamiiguin dahje fitnodagaiguin mat ávkkástallet luondduriggodagaiguin, lea ovddasvástádus das, ahte sápmelaččaid gullet ja sin oassálastin luondduriggodagaid geavaheapmái, hálddašeapmái ja suodjaleapmái dárbbášuvvo⁷⁰.

Fidnodatmáhtahus, duodji ja gávpogiid olggobeale guovlluid ealáhusat

74. ILO 169 –konvenšuvnnas namuhuvvojit eamiálbmogiid dárbbuid vástideaddji skuvlenprográmmaid (fidnodatmáhtahus). Eaigo Suoma dálá skuvlenprográmmat dakkárin vástit sámiid dárbbuid doarvái?

Konvenšuvnnas gáibiduvvo, ahte dalá skuvlenprográmmain galget sámiid dárbbut váldot vuhtii. Goas dalá skuvlenprográmmat eai deavdde sámiid dárbbuid dohkálaš vugiin, konvenšuvnnas gáibiduvvo ahte sierra skuvlejumiid (ja –vejolašvuođaid) galgá plánat ja ollašuttit ovttasbargus sápmelaččaiguin. Dakkár skuvlejumit galget vuodđuduvvot

75. Manin dušše sápmelaččaide galgá addit lassedoarjaga sin árbevirolaš ealáhusaide, jus maid eará suomelaččat barget daiguin ealáhusaiguin?

Konvenšuvnnas deattuhuvvo, ahte sámi kultuvrra seailuma dáfus lea vealtameahhtun dorvvastit sámiid duodalaš vejolašvuođat árbevirolaš ealáhusaid – earret eará duodjeámmá-

68 SOU 1999:25, s. 182.

69 Comments made by the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, 1995, para. 2.

70 Programme to Promote ILO Convention No. 169 (International Labour Standards Department), Handbook for ILO Tripartite Constituents: Understanding the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), 2013, 23.

hiid, guolásteami, meahcásteami, bivddu ja boazodoalu – bargama ja iežas ealiheami daid bokte. Das lea sáhka sámiiid vuoigatvuođas kultuvrraset ealasin doalaheamis ja gárgáneapmái álbmogin. Dán kultuvrra guovddáš oasis leat earret eará meahcásteapmi, guolásteapmi ja boazodoallu. Sámit dárbbasit doarjaga vai sin kultuvrra ealasin doalaheapmi ja gárgeheapmi livččii vejolaš⁷¹.

76. Maid sámii ealáhusaid lassedoarjja sáhtta mearkašit Suoma dáfus?

Suomas sáhtta boahit sierranasláhkaásaheapmi ja lassáneapmi ealáhuspolitihkalaš doarjagiidda. Lea dehálaš fuomášit ahte mánggat sámii ealáhusat – sihke árbevirolaš ealáhusain boazodoalu ja duodjeámmáhiid, ja ođđa ealáhusain turisma ja bierggu viidáset buvttandoaimma vuođđun lea sámii kultuvrra čatnasupmi lundui.

Oadju ja dearvasvuohta

Máilmmi dearvasvuohtaorganisašuvdna (WHO) meroštallama mielde dearvasvuohta lea fysalaš, psykalaš ja sosiálalaš buresveadjima dilli. Dearvasvuohta ii nappo meidne dušše dan, ahte olmmoš ii leat buohcci dahje vuoimmeheapme, muhto lea sáhka fysalaš, psykalaš ja sosiálalaš buresveadjima vásiheamis⁷². Áššit mat váikkuhit eamiálbmogiid dearvasvuhtii laktásit dávjá čavddis kultuvrii ja kultuvrra vuođu (eana, guovllut, luondduriggodagat) dorvvasteapmái.

77. Mii ILO 169 –konvenšuvnnas gávnnavuohta sámii dearvasvuođabálvalusain?

Go Suopma lea ratifiseren ILO 169 -konvenšuvnna, stáhta lea geatnegahtton plánet ja hálddašit sámiiid oaivvilduvvon dearvasvuođabálvalusaid ovttas sámedikkiin. Bálvalusaid vuolggasadjin galget leat sámiiid dárbbut, ja sámiiid árbevirolaš dearvasvuođa ja divššu guoskevaš dieđu galgá dohkkehit ja dan galgá doarjut. Stáhtat galget doarjut daid

71. Maiddái eará konvenšuvnnat, nu mo ON:a stáhtaborgárvuoigatvuođaid ja politihkalaš vuoigatvuođaid konvenšuvdna (suomg. KP-sopimus) ja ekonomalaš, sosiála ja čuvgehusaš vuoigatvuođaid guoskevaš konvenšuvdna (suomg. TSS-sopimus) gáibidit ahte sámiiid árbevirolaš ealáhusat dorvvastuvvojit.

72. Constitution of the World Health Organization, 1946

bálvalusaid doarvái buriin ekonomalaš resurssaiguin, mat nannejuvvojit ja dorvvastuvvojit ovdamearkka dihte láhkaásaheamis⁷³.

78. Šaddetgo sámít eambo buohccit, jus sii eai oaččo divššu, mas sin giella ja kultuvra váldo vuhtii?

Ovtta norgalaš čielggadusas bohtá ovdan, ahte sámiin lea prosentualalaččat eambo vátut ja buozanvuodát go eará álbmogis ja boastto diagnosaide lea sivvan dávjákkultuvrralaš máhtu ja sámegiela dáiddu váilun⁷⁴. Giella, sihke divššu kvalitehta ja vuoigatvuohta buori dikšui laktásit nubbi nubbái. Danin lea dehálaš, ahte dearvvasvuođabálvalusaid sáhttet fállat sámegillii ja bálvalusaid vuolggasadjin leat sámít dárbbut. Dál lea jođus gieldaođastus, mii váikkuha dearvvasvuođabálvalusaid gárgáneapmái. Ođastusa oktavuodas lea dehálaš váldit vuhtii sámiid dárbbuid ja vuoigatvuođaid.

Skuvlejupmi ja diehtjuohkin

79. Manin ILO 169 –konvenšuvnnas deattuhuvvo vuoigatvuohta skuvlejupmái? Eaigo sámiin leat jo dál seammalágan vuoigatvuohta skuvlejupmái go earáge suomelaččain?

Davviriikkat leat čađahan ovdal politihka, mii lea soardán sámiid kultuvrra ja dat oidnui earret eará skuvlenuogádagas. Sámemánát biddjojedje guhkes áigái internáhttaskuvllaide, ja sin gilde hupmamis sámegiela. Konvenšuvnnas čalmmustahtto, ahte sámiin lea vuoigatvuohta oažžut liikka alladási skuvlejumi go eará álbmogis, muhto maid skuvlejumi, gos sin dárbbut, iešlágátvuohta ja sávaldagat váldojit vuhtii. Ulbmilin lea ná divvut daid boasttuvuođaid, maid ovdal čađahuvvon politihkka lea dagahan sámiiide sihke oktagas dásis ja álbmogin. Konvenšuvnna 27 artihkal speadjalastá konvenšuvnna almmolaš ulbmila suodjalit ja doarjut sámiid vuoigatvuođa iežaset kultuvrii, eallinvuohkái, árbevieruid ja vieruid doalaheapmái ja gárgeheapmái sihke dasa ahte sii gávdnojit oassin stuorit našuvnnalaš servoža.

80. Manin skuvlejupmi lea nu dehálaš sápmelaččaide?

---

73 Jagis 2010 ášahuvvon dearvvasvuođaláhka (1326/2010) dorvvasta sámiid vuoigatvuođa iežasetgielat dearvvasvuođabálvalusaid sámiid ruovttuovllus. Sosiála- ja dearvvasvuođaministeriija lea čielggadan gielalaš vehádagaid vejolašvuođa oažžut dearvvasvuođabálvalusaid. Čielggadeamis gávnnavuvui ahte iežasetgielat bálvalusaid oažžumis leat váttisvuodát Suomas, vaikke vuoigatvuođat iežasetgielat dikšui leat dorvvastuvvon vuodolágas ja giellaláhkaásahusas. Dilli lea buot váddáseamos sámeguovllus (Lukkarinen Margita, Omakielisten palveluiden turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa, Helsinki, 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, ISSN 1236-2050; 2001:2). Stáhta doarjja sámegielat sosiála- ja dearvvasvuođabálvalusaid vástle lea jagis 2004 leamaš 600.000 euro. Jahkásaš veahkkeruhtadárbu lea 1,8 miljovna euro. Sámediggi lea bivdán, ahte sosiála- ja dearvvasvuođabálvalusaid ruhtadandássi loktejuvvo, ja ahte ruhtadeami mearrideapmi ášahuvvošii lágas.

74 Norgga sámeálbmoga dearvvasvuođabálvalusaid guoskevaš plána (NOU 1996:6).

Dakkár skuvlejudpmi, mii váldá sámiid dárbbuid vuhtii, man plánemii ja ollašuhhtimii sámit ieža leat oassálastán, lea dehálaš daningo nu sáhttet divvojuvvot dat Suoma ovdal čadahan skuvlenpolitihka negatiivvalaš váikkuhusat. Seammaláhkái dahkko vejolažžan ahte sáme-giella ja kultuvra sirdása sohka buolvvas nubbái skuvllas. Skuvlejudpmi lea guovddáš oassi sámiid vuoigatvuođas ieš mearridit man ordnegis áššit lea dehálaččat ja hálddašit iežaset sosiálalaš, kultuvrralaš ja ekonomalaš gárganeami. Sámiin lea vuoigatvuohta oažžut skuvlejudpmi, mas váldojit vuhtii sin dárbbut ja mii speadjalastá sin historjjá, dieđu, tekniikka, árvvuid sihke sosiálalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš viggamušaid. Suomas sámiid vuoigatvuohta oassálastit sámeohppiid skuvlejudpmi plánemii ja ollašuhhtimii sáhttá praktihkas oaivvildit dan, ahte sámediggái addo stuorát vejolašvuohta oassálastit ja duođas váikkuhit oahpahušplána hámi ja sisdoalu plánemii ja ollašuhhtimii.

81. Addágo ILO 169 -konvenšuvdna sámiide vuoigatvuođa mearridit ieš skuvlejudmisteaset?

Juo, konvenšuvnna mielde Suopma galgá addit sápmelaččaide ovddasvástádusa sámiide oaivvilduvvon oahpahušprográmmaid hálddašeamis, jos sii nu dáhttot⁷⁵. Sápmelaččat sáhttet maid jus hálidit ásahit iežaset oahppoásahusaid, dainna eavttuin ahte dat devdet unnimus norpmaid, maid ovddasvástideaddji eiseválddit leat meroštallan. Suopma galgá juolludit dasa dárbbalaš ollu ekonomalaš resurssaid⁷⁶.

82. Gusetgo ILO 169 –konvenšuvnna skuvlejudpmái laktašuvvi mearrádusat dušše sápmelaččaid, vai leago dain ávki maid earáide?

EGo Suopma searvá ILO 169 -konvenšuvdnii, lea dehálaš mannat čađa ja beaivádit almmolaš oahppoplána ja oahppomateriála, vai dat addá sihke váldoálbmogii ja sápmelažžii vuoiggalaš ja realisttalaš gova sápmelaččain. Konvenšuvnna čálmustahtto ahte ovdagáttut ja boasttuipmárdusat, mat váldoálbmogis leat sápmelaččaid ektui, galget cakkaduvvot aktiivvalaččat. Olles Suoma álbmogis lea nappo vuoigatvuohta oažžut lasi dieđu sihke ain eambbo duođalaš ja vuoiggalaš dieđu sápmelaččain ja sin kultuvrras!

83. Mii ILO 169 –konvenšuvnna gávnnavuvvo sáme-gielaid birra?

Konvenšuvnna čálmustahtto, ahte eamiálbmotmánáin, dán dáhpáhusas sámemánáin, lea vuoigatvuohta oahppat lohkat ja čállit iežas eatnigiela dahje dan giela mii eanemus geavahuvvo dan joavkkus, masa mánát gullet⁷⁷. Suomas hupmet davvisáme-giela, anárašgiela ja nuortalašgiela. Konvenšuvnna deattuhuvvo ahte Suopma galgá álggahit doaimmaid

75 ILO 169 -konvenšuvnna 27 artihkkala, 2 čuokkis.

76 Research on Best Practices for the Implementation of the Principles of ILO Convention No. 169, Case Study: 7, Key principles in Implementing ILO Convention No. 169 by John B. Henriksen, 2008, Programme to Promote ILO Convention No. 169, 52.

77 ILO 169 -konvenšuvnna 28 artihkkala 1 čuokkis

sámegiela gárgheami ja geavaheami ovddideapmái⁷⁸. Suomas leat buorit eavttut deavdit konvenšuvnnas ásaheavvon gielalaš vuoigatvuođaid guoskevaš unnimus gáibádusaid.

84. Mii leat sámegielaiddilli dál Suomas?

Suoma sámegiela leat meroštallon daid áiggiid áittavuložin (davvisámegiella) dahje earenoamáš áittavuložin (anáraš- ja nuortalašgiella). Váldogiela deaddu lea dagahan ahte mánggat sápmelaččat lea massán eatnigiellaset⁷⁹. Suoma sámemánáin lea vuoigatvuohta oahppat sámegiela juogo oahpahušgiellan dahje vieris giellan⁸⁰. Sámemánáidvuoigatvuohta oahppat lohkat ja čállit iežas eatnigiela ollašuvvá Suomas buoremusat sámiid ruovttu- guovllus. Sámedikki mielde 73,5 proseantta vuollel 18-jahkásaš sámiin orru ruovttuguovllu olggobealde⁸¹. Danin leage dehálaš, ahte Suopma dorvvasta sámiid vuoigatvuođa oahppat sámegiela ássanbáikkis beroškeahtá.

85. Leago sámegiela dilli čielggaduvvon Suomas maŋemus áiggiid?

Oahpahuš- ja kulturministeriija ásaheavvon jagis 2010 bargojoavkku, man bargun lei suokkardallat sámegiela dalá dili ja dárbbalaš ealáskahttinuoimmaid. Bargojoavku guđii smiehttamušastis oahpahušministeriijai njukčamánu 2011. Bargojoavkku ávžžuhusat ledje earret eará sámegiela gelbbolaš árrabajásgeassin- ja oahpahušbargiid lasiheapmi⁸². Stáhtaráđđi dohkkeheažžá sámegiela ealáskahttinprográmma árragiđa 2014.

86. Igo sámiid našunálagiellamáhttu hedjon, jus sii bidjet návccaid dušše iežaset giela oahppamii?

Konvenšuvnnas čalmmustahtto, ahte sápmelaččaid iežaset giella lea dehálaš ja divrras oassi sin kultuvrra ja ahte sis lea vuoigatvuohta oahppat čállit ja lohkat iežas giela sihke dolahit ja gárgehit dan. Konvenšuvnnas čalmmustahtto maid, ahte sámemánáin lea vuoigatvuohta ollašuhhtit riikka virggálaš gielaidd, nappo suoma- ja ruoŋagiela, buorre dáidu.

78 ILO 169 -konvenšuvnna 28 artihkkala 3 čuokkis.

79 Sámeálbmoga mearri lea lassánan badjel guovttegeardde jagi 1970 maŋjel, muhto sámegiella eatnigiellan almmuhan olbmuid oassi lea unnon buot golmma sámegielas. Dušše sullii bealis sámiin lea sámegiella eatnigiellan (jagi 2011 sámediggeválggaid oktavuodas dahkkon statistihkka).

80 Vuodđooahpahušláhka (21.8.1998/628).

81 Jagi 2011 sámediggeválggaid oktavuodas dahkkon statistihkka.

82 Doaimbaidjoprográmma sámegiela ealáskahttimii. Oahpahuš- ja kulturministeriija bargojoavkomuituicállimat ja čielggadusat 2012:7.

Rájiid rasttildeaddji ovttasbargu

87. Movt ILO 169 –konvenšuvnnas váldo vuhtii, ahte sápmelaččat lea álbmot, mii orru njealji sierra riikkas?

Sápmelaččat lea álbmot, mii orru njealji stáhta guovllus. Manjel go Suoma lea searvan ILO 169 -konvenšuvdnii Suopma galgá álggahit doaimmaid, earret eará čatnat riikkaidgaskasaš soahpamušaid, mat álkidahttet sápmelaččaid rájáid rasttildeaddji gulahallama ja ovttasbarggu. Rájiid rasttildeaddji ovttasbargu ii leat ráddjejuvvon dušše guoskat iežas álbmoga – nappo álbmoga, maid riikkaid rájiid lea juohkán – muhto dat galgá addit sámiide vejolašvuođa bargat riikkaidgaskasaš solidaritehta bealis eará guovlluin ja eamiálbmogii-guin, geat orrot eará riikkain⁸³.

88. Leatgo jo dahkkon álgagat sámiid rájiid rasttildeaddji ovttasbarggu álkidahttimii?

Sámiid rájiid rasttildeaddji ovttasbarggu álkidahttimii Norga, Ruotta ja Suopma ráđđádallet davviriikkalaš sámesoahpamušas. Konvenšuvnna ulbmilin lea láchčcit sámiid vuoigatvuođasajádaga guoskevaš ovttasullasaš davviriikkalaš ásaheapmi. Soahpamušas livčče mearrádusat earret eará sámiid iešmearridanvuoigatvuođas, ovttasbarggus sámedikkiid ja stáhtaid gaskkal, sámiid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođain sihke ealáhusaiguin bargamis⁸⁴. Jus soahpamuš dohkkehuvo, Suomas lea buorre vejolašvuohta buktit ovdan buriid vuogádagaid, maid vehkiin stáhtat sáhttet álkidahttit eamiálbmogiid ovttasbarggu. Davviriikkalaš sámesoahpamuša guoskevaš ráđđádallamat bođežat gárvvisin jagis 2016.

Hálddahus

89. Gean bargun lea sihkkarastit, ahte ILO 169 –konvenšuvdna heivehuvvo Suomas?

ILO 169 -konvenšuvnna mearrádusat gusket mánggaid surggiid. Dasa laktáseaddji gažaldagaid giedahallat daid áiggiid mánggáin ministeriijain ja ovttagain. Konvenšuvnna plánema, ollašuttima ja árvoštallama oktiiveiveheapmi lea dehálaš, vai Suopma sáhtášii heivehit konvenšuvnna dohkálaš vugiin. Ovdamearkka dihte Norggas – mii ratifiserii konvenšuvnna jagis 1990 ja lea njunuš olmmošvuoigatvuođaáššiin – sámeáššiin vástida ovttat, mii lea

83 ILO 169 -konvenšuvnna 32 artihkkal "Governments shall take appropriate measures, including by means of international agreements, to facilitate contacts and co-operation between indigenous and tribal peoples across borders, including activities in the economic, social, cultural, spiritual and environmental fields"

84 Vuoigatvuođaministeriija 12.11.2008: <http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2008/11/pohjois-mainensaamelaispimuse.html>

ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta (Fornyings-, administrasjons- og kirke-departementet, FAD) vuolde. Dan bargun lea koordineret sámeáššiid iešguđetge ministeriijain, fuolahit gulahallama sámediggái ja sámeserviide sihke čállit raporttaid ILO 169 -konvenšuvnna heiveheamis Norggas. Dalá dilis Suomas sámeáššit gullet vuoigatvuohtaministeriija hálddašansuorgái, ja nuortalašáššit eana- ja meahccedoalloministeriija hálddahussuorgái.

IV. ILO 169 -konvenšuvnna ratifiseren ja ollašuhttima goziheapmi

90. Sáhttetgo stáhtat dahkat várremiid ILO 169 -konvenšuvnna ratifiserema oktavuodas?

Spiehkastahkan eará riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ektui, ILO konvenšuvdnii ii sáhte dahkat várremiid ratifiserema oktavuodas. Stáhtat sáhttet ráddjet dahje nuppástuhttit muhtin ILO konvenšuvnnain ásahuvvon geatnegasvuođaid, muhto dat ii guoskka ILO 169 -konvenšuvnna. Konvenšuvnna 34 artihkal addá stáhtaid muhtun veardde njuovžilvuođa konvenšuvnna ollašuhttimis.

91. Man ollu ILO 169 –konvenšuvnna heiveheamis lea dulkonmunni?

Konvenšuvnna 34 artihkkala mielde konvenšuvnna ollašuhttimii dahkkon doaimmaid kvalitehta ja viidodat galgá čovdojuvvot njuovžilit nu ahte juohke riikka dilis váldojit vuhtii. Mearrádus ii dárkkut dan, ahte ráđđehusat sáhttet heivehit konvenšuvnna nu movt ieža hálidit. Artihkkalis váldo vuhtii, ahte iešguđetge dilis, earret eará servodaga eará gárganeapmi, molsašuvvet. Riikkaide, gos lea guhkás gárganan skuvlenuogádat ja vuoigatvuođavuogádat, sáhttet biddjot garraseabbo gáibádusat go riikkain, gos dat vuogádagat eai leat nu gárganan⁸⁵. Sierradiliid njuovžilis vuhtiiváldin ii oaččo goittotge eastit konvenšuvnna ulbmiliid ollašuvvama.

92. Man guhká ILO 169 -konvenšuvdna čatná stáhtaid?

ILO 169 –konvenšuvdna čatná konvenšuvnna ratifiseren stáhta unnimustá logi jagi.

93. Sáhttágo ILO váldit beali daidda Suoma lágaide ja praksisáide, mat leat riegeadan ovdal ratifiserema? Sáhttágo ILO váldit beali ovdamearkka dihte boares eanavuoigatvuođadáhpáhusaide.

---

85 SOU 1999: 25.

ILO 169 -konvenšuvnna eai heivet máhccеваččat, go Suopma lea ratifiseren dan. Konvenšuvnna ii nappo sáhte váikkuhit mearrádusaide, mat leat dahkkon Suomas ovdal go dat lea boahtán fápmui. Konvenšuvnna mearrádusat váikkuhit goittotge vejolaš sámiid eallineavttuid guoskevaš negatiivvalaš čuovvumušaide, maid árat mearrádusaiguin ja praksisin sáhtta ain leat. Mánnggat ovdal dahkkon mearrádusat leat čuohcán negatiivvalaččat sámiid eallindiliide. Dat geatnegahtta Suoma álggahit doaimmaid dakkár čuovvumušaid divvumii, mat eai vástit konvenšuvnna ulbmila⁸⁶.

94. Goas ILO 169 –konvenšuvnna boahtá fápmui Suomas?

ILO 169 -konvenšuvnna boahtá fápmui (nuppástuvvá juridihkalaččat čatnaseaddjin) Suomas jagi geahčen dan ratifiseremis. Manjelgo konvenšuvnna lea boahtán fápmui Suopma galgá doaimmahit ILO:i raportta dan heiveheamis viđa jagi gaskkaid (dahje jus gáibiduvvo de dávjjit). Raporttas eai gieđahala dušše dan, movt Suoma lágat vástidit konvenšuvnna, muhto das galgá mitaluvvot maid, maid Suopma lea dahkan dáhkidandihti konvenšuvnna duođalaš váikkuhusa sámiid dillái.

95. Gii gohcá, movt ILO 169 -konvenšuvnna heivehuvo?

Suoma raporttaid sihke eará ILO:s ovddastuvvon oassebeliid (bargomárkanoassebeliid) ja eará ON:a organisašuvnnaid vejolaš raporttaid dárkkista ILO áššedovdikomitéa. Komitéa váldá beali raporttaide ja bivdá dárbbu mielde lassidieđuid Suomas. Áššedovdikomitéa gullet 20 vásihan juristta, geain lea iešguđetge surggiid áššedovdamuš. Komitéa čoahkkana Geneves jahkásaččat.

96. Ožžotgo maid eamiálbmogat raporteret ILO:i?

Ollašuhhtima guoskevaš raporttaid čállin ILO:i lea stáhta bargu. Eamiálbmogiin ii leat vejolašvuotta raporteret ILO:i konvenšuvnna heiveheamis. Eamiálbmogat sáhttet dahkat ILO:i guoddalemiid bargoaddi- dahje bargiorganisašuvnnaid bokte, mat oassálastet ILO bargui ja mearrádusaid dahkamii dásseveardásaččat miellahttoriikkaid ráđđehusaiguin. Norga, mii searvvai ILO 169 –konvenšuvnna jo jagis 1990, lea mearridan addit Norgga sámedikki oassálastit daid raporttaid čállimii, mat addojit ILO:i. Praktihkas dat meidne, ahte Norga sádde raporttas sámediggái cealkinláhká ovdalgu doaimmaha dan ILO:i dárkkisteapmái. ILO lea leamaš miehtemielalaš Norgga praksisii ja giktalan eará konvenšuvnna searvan stáhtaid váldit eamiálbmogiid mielde raportererenprosessii. Dálá dilis Olgoáššiidministeriija sádde sámediggái cealkinláhká sámiid guoskevaš rg-konvenšuvnnaid mearreáigásaš raporterema

---

86 Geahča ovdamearkka dihte ILO Governing Body, 276th session, November 1999, Representation under Article 24 of the ILO Constitution, Mexico, GB.276/16/3, para. 36, sihke Report of the Committee Set Up to Examine the Representation Alleging Non-observance by Ecuador of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), Made under Article 24 of the ILO Constitution by CEOSL (adopted by the Governing Body), ILOLEX 162000ECU169 (2001).

97. Sáhttetgo sápmelaččat guoddalit ILO:i, jus sii oidnet ahte Suopma ii heivet ILO 169 -konvenšuvnna dohkálaš vugiin?

Sáhttet. Stáhtaid ILO:i addán raporttaid ja ILO áššedovdikutitea čađahan raporttaid dárkisteami lassin geavahusas leat earenoamáš mekanismat konvenšuvdnii searvan stáhtaid čuoččuhuvvon rihkkumušaid gieđahallama várás. Dat meannudanvuogit gusket buot oppalaškonvenšuvnnaid, maddái ILO 169 -konvenšuvnna.

98. Sáhttetgo sápmelaččat guoddalit njuolga ILO:i, vai galgego sii ohcalit man nu eará orgána?

ILO:i sáhttet dahkot guoddaleami ja njuolga váidagat. Guoddalemiid sádde ILO:i bargidahje bargoaddiorganisašuvdna, ja dan dutká golmma oassebeali komitea, masa gullet golbma ILO:s ovddastuvvon oassebeali (ráđđehus, bargoaddit ja bargit) ovddasteaddji. Suomas sámit sáhttet nappo dáhtut Suoma bargi- ja bargoaddiorganisašuvnnaid dahkat guoddaleami sámiid bealis. Miellahttoriika sáhtta dahkat váidaga nuppi miellahttoriikka vuostá, go dat oaidná, ahte dat stáhta lea rihkkon konvenšuvnna, masa guktot leat searvan.

99. Goas Suopma ratifisere ILO 169 -konvenšuvnna?

Sámeáššiid ministerbargojoavku ságastallá ILO 169 -konvenšuvnna gida áigge ja ulbmilin lea doalvut ášši riikkabeivviide nu ahte dalá riikkabeivviin livččii áigi gieđahallat ášši oai-
veminister Katainen ráđđehusprográmma mielde⁸⁷.

---

87 Oaiveminister Jyrki Katainen ráđđehusa prográmma, 22.6.2011, s. 20

Liite I: ILO C169, Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries, 1989 (No. 169) (Entry into force: 05 Sep 1991)

Preamble

The General Conference of the International Labour Organisation,

Having been convened at Geneva by the Governing Body of the International Labour Office, and having met in its 76th Session on 7 June 1989, and

Noting the international standards contained in the Indigenous and Tribal Populations Convention and Recommendation, 1957, and

Recalling the terms of the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, and the many international instruments on the prevention of discrimination, and

Considering that the developments which have taken place in international law since 1957, as well as developments in the situation of indigenous and tribal peoples in all regions of the world, have made it appropriate to adopt new international standards on the subject with a view to removing the assimilationist orientation of the earlier standards, and

Recognising the aspirations of these peoples to exercise control over their own institutions, ways of life and economic development and to maintain and develop their identities, languages and religions, within the framework of the States in which they live, and

Noting that in many parts of the world these peoples are unable to enjoy their fundamental human rights to the same degree as the rest of the population of the States within which they live, and that their laws, values, customs and perspectives have often been eroded, and

Calling attention to the distinctive contributions of indigenous and tribal peoples to the cultural diversity and social and ecological harmony of humankind and to international co-operation and understanding, and

Noting that the following provisions have been framed with the co-operation of the United Nations, the Food and Agriculture Organisation of the United Nations, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation and the World Health Organisation, as well as of the Inter-American Indian Institute, at appropriate levels

and in their respective fields, and that it is proposed to continue this co-operation in promoting and securing the application of these provisions, and

Having decided upon the adoption of certain proposals with regard to the partial revision of the Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957 (No. 107), which is the fourth item on the agenda of the session, and

Having determined that these proposals shall take the form of an international Convention revising the Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957;

adopts this twenty-seventh day of June of the year one thousand nine hundred and eighty-nine the following Convention, which may be cited as the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989;

PART I. GENERAL POLICY

Article 1

1. This Convention applies to:
  - (a) tribal peoples in independent countries whose social, cultural and economic conditions distinguish them from other sections of the national community, and whose status is regulated wholly or partially by their own customs or traditions or by special laws or regulations;
  - (b) peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time of conquest or colonisation or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.
2. Self-identification as indigenous or tribal shall be regarded as a fundamental criterion for determining the groups to which the provisions of this Convention apply.
3. The use of the term **peoples** in this Convention shall not be construed as having any implications as regards the rights which may attach to the term under international law.

Article 2

1. Governments shall have the responsibility for developing, with the participation of the peoples concerned, co-ordinated and systematic action to protect the rights of these peoples and to guarantee respect for their integrity.
2. Such action shall include measures for:
  - (a) ensuring that members of these peoples benefit on an equal footing from the rights and opportunities which national laws and regulations grant to other members of the population;
  - (b) promoting the full realisation of the social, economic and cultural rights of these peoples with respect for their social and cultural identity, their customs and traditions and their institutions;
  - (c) assisting the members of the peoples concerned to eliminate socio-economic gaps that may exist between indigenous and other members of the national community, in a manner compatible with their aspirations and ways of life.

Article 3

1. Indigenous and tribal peoples shall enjoy the full measure of human rights and fundamental freedoms without hindrance or discrimination. The provisions of the Convention shall be applied without discrimination to male and female members of these peoples.
2. No form of force or coercion shall be used in violation of the human rights and fundamental freedoms of the peoples concerned, including the rights contained in this Convention.

Article 4

1. Special measures shall be adopted as appropriate for safeguarding the persons, institutions, property, labour, cultures and environment of the peoples concerned.
2. Such special measures shall not be contrary to the freely-expressed wishes of the peoples concerned.
3. Enjoyment of the general rights of citizenship, without discrimination, shall not be prejudiced in any way by such special measures.

Article 5

In applying the provisions of this Convention:

- (a)** the social, cultural, religious and spiritual values and practices of these peoples shall be recognised and protected, and due account shall be taken of the nature of the problems which face them both as groups and as individuals;
- (b)** the integrity of the values, practices and institutions of these peoples shall be respected;
- (c)** policies aimed at mitigating the difficulties experienced by these peoples in facing new conditions of life and work shall be adopted, with the participation and co-operation of the peoples affected.

Article 6

1. In applying the provisions of this Convention, governments shall:

- (a)** consult the peoples concerned, through appropriate procedures and in particular through their representative institutions, whenever consideration is being given to legislative or administrative measures which may affect them directly;
- (b)** establish means by which these peoples can freely participate, to at least the same extent as other sectors of the population, at all levels of decision-making in elective institutions and administrative and other bodies responsible for policies and programmes which concern them;
- (c)** establish means for the full development of these peoples' own institutions and initiatives, and in appropriate cases provide the resources necessary for this purpose.

2. The consultations carried out in application of this Convention shall be undertaken, in good faith and in a form appropriate to the circumstances, with the objective of achieving agreement or consent to the proposed measures.

Article 7

1. The peoples concerned shall have the right to decide their own priorities for the process of development as it affects their lives, beliefs, institutions and spiritual well-being and the lands they occupy or otherwise use, and to exercise control, to the extent possible, over their own economic, social and cultural development. In addition, they shall participate in the formulation, implementation and evaluation of plans and programmes for national and regional development which may affect them directly.

2. The improvement of the conditions of life and work and levels of health and education of the peoples concerned, with their participation and co-operation, shall be a matter of priority in plans for the overall economic development of areas they inhabit. Special projects for development of the areas in question shall also be so designed as to promote such improvement.
3. Governments shall ensure that, whenever appropriate, studies are carried out, in co-operation with the peoples concerned, to assess the social, spiritual, cultural and environmental impact on them of planned development activities. The results of these studies shall be considered as fundamental criteria for the implementation of these activities.
4. Governments shall take measures, in co-operation with the peoples concerned, to protect and preserve the environment of the territories they inhabit.

Article 8

1. In applying national laws and regulations to the peoples concerned, due regard shall be had to their customs or customary laws.
2. These peoples shall have the right to retain their own customs and institutions, where these are not incompatible with fundamental rights defined by the national legal system and with internationally recognised human rights. Procedures shall be established, whenever necessary, to resolve conflicts which may arise in the application of this principle.
3. The application of paragraphs 1 and 2 of this Article shall not prevent members of these peoples from exercising the rights granted to all citizens and from assuming the corresponding duties.

Article 9

1. To the extent compatible with the national legal system and internationally recognised human rights, the methods customarily practised by the peoples concerned for dealing with offences committed by their members shall be respected.
2. The customs of these peoples in regard to penal matters shall be taken into consideration by the authorities and courts dealing with such cases.

Article 10

1. In imposing penalties laid down by general law on members of these peoples account shall be taken of their economic, social and cultural characteristics.
2. Preference shall be given to methods of punishment other than confinement in prison.

Article 11

The exaction from members of the peoples concerned of compulsory personal services in any form, whether paid or unpaid, shall be prohibited and punishable by law, except in cases prescribed by law for all citizens.

Article 12

The peoples concerned shall be safeguarded against the abuse of their rights and shall be able to take legal proceedings, either individually or through their representative bodies, for the effective protection of these rights. Measures shall be taken to ensure that members of these peoples can understand and be understood in legal proceedings, where necessary through the provision of interpretation or by other effective means.

PART II. LAND

Article 13

1. In applying the provisions of this Part of the Convention governments shall respect the special importance for the cultures and spiritual values of the peoples concerned of their relationship with the lands or territories, or both as applicable, which they occupy or otherwise use, and in particular the collective aspects of this relationship.
2. The use of the term **lands** in Articles 15 and 16 shall include the concept of territories, which covers the total environment of the areas which the peoples concerned occupy or otherwise use.

Article 14

1. The rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised. In addition, measures shall be taken in appropriate cases to safeguard the right of the peoples concerned to use lands not exclusively occupied by them, but to which they have traditionally had

access for their subsistence and traditional activities. Particular attention shall be paid to the situation of nomadic peoples and shifting cultivators in this respect.

2. Governments shall take steps as necessary to identify the lands which the peoples concerned traditionally occupy, and to guarantee effective protection of their rights of ownership and possession.
3. Adequate procedures shall be established within the national legal system to resolve land claims by the peoples concerned.

Article 15

1. The rights of the peoples concerned to the natural resources pertaining to their lands shall be specially safeguarded. These rights include the right of these peoples to participate in the use, management and conservation of these resources.
2. In cases in which the State retains the ownership of mineral or sub-surface resources or rights to other resources pertaining to lands, governments shall establish or maintain procedures through which they shall consult these peoples, with a view to ascertaining whether and to what degree their interests would be prejudiced, before undertaking or permitting any programmes for the exploration or exploitation of such resources pertaining to their lands. The peoples concerned shall wherever possible participate in the benefits of such activities, and shall receive fair compensation for any damages which they may sustain as a result of such activities.

Article 16

1. Subject to the following paragraphs of this Article, the peoples concerned shall not be removed from the lands which they occupy.
2. Where the relocation of these peoples is considered necessary as an exceptional measure, such relocation shall take place only with their free and informed consent. Where their consent cannot be obtained, such relocation shall take place only following appropriate procedures established by national laws and regulations, including public inquiries where appropriate, which provide the opportunity for effective representation of the peoples concerned.
3. Whenever possible, these peoples shall have the right to return to their traditional lands, as soon as the grounds for relocation cease to exist.
4. When such return is not possible, as determined by agreement or, in the absence of such agreement, through appropriate procedures, these peoples shall be provided in all possible cases with lands of quality and legal status at least equal to

1. that of the lands previously occupied by them, suitable to provide for their present needs and future development. Where the peoples concerned express a preference for compensation in money or in kind, they shall be so compensated under appropriate guarantees.
2. Persons thus relocated shall be fully compensated for any resulting loss or injury.

Article 17

1. Procedures established by the peoples concerned for the transmission of land rights among members of these peoples shall be respected.
2. The peoples concerned shall be consulted whenever consideration is being given to their capacity to alienate their lands or otherwise transmit their rights outside their own community.
3. Persons not belonging to these peoples shall be prevented from taking advantage of their customs or of lack of understanding of the laws on the part of their members to secure the ownership, possession or use of land belonging to them.

Article 18

Adequate penalties shall be established by law for unauthorised intrusion upon, or use of, the lands of the peoples concerned, and governments shall take measures to prevent such offences.

Article 19

National agrarian programmes shall secure to the peoples concerned treatment equivalent to that accorded to other sectors of the population with regard to:

- (a) the provision of more land for these peoples when they have not the area necessary for providing the essentials of a normal existence, or for any possible increase in their numbers;
- (b) the provision of the means required to promote the development of the lands which these peoples already possess.

PART III. RECRUITMENT AND CONDITIONS OF EMPLOYMENT

Article 20

1. Governments shall, within the framework of national laws and regulations, and in co-operation with the peoples concerned, adopt special measures to ensure the effective protection with regard to recruitment and conditions of employment of workers belonging to these peoples, to the extent that they are not effectively protected by laws applicable to workers in general.
2. Governments shall do everything possible to prevent any discrimination between workers belonging to the peoples concerned and other workers, in particular as regards:
  - (a) admission to employment, including skilled employment, as well as measures for promotion and advancement;
  - (b) equal remuneration for work of equal value;
  - (c) medical and social assistance, occupational safety and health, all social security benefits and any other occupationally related benefits, and housing;
  - (d) the right of association and freedom for all lawful trade union activities, and the right to conclude collective agreements with employers or employers' organisations.
3. The measures taken shall include measures to ensure:
  - (a) that workers belonging to the peoples concerned, including seasonal, casual and migrant workers in agricultural and other employment, as well as those employed by labour contractors, enjoy the protection afforded by national law and practice to other such workers in the same sectors, and that they are fully informed of their rights under labour legislation and of the means of redress available to them;
  - (b) that workers belonging to these peoples are not subjected to working conditions hazardous to their health, in particular through exposure to pesticides or other toxic substances;
  - (c) that workers belonging to these peoples are not subjected to coercive recruitment systems, including bonded labour and other forms of debt servitude;

- (a) that workers belonging to these peoples enjoy equal opportunities and equal treatment in employment for men and women, and protection from sexual harassment.
1. Particular attention shall be paid to the establishment of adequate labour inspection services in areas where workers belonging to the peoples concerned undertake wage employment, in order to ensure compliance with the provisions of this Part of this Convention.

PART IV. VOCATIONAL TRAINING, HANDICRAFTS AND RURAL INDUSTRIES

Article 21

Members of the peoples concerned shall enjoy opportunities at least equal to those of other citizens in respect of vocational training measures.

Article 22

1. Measures shall be taken to promote the voluntary participation of members of the peoples concerned in vocational training programmes of general application.
2. Whenever existing programmes of vocational training of general application do not meet the special needs of the peoples concerned, governments shall, with the participation of these peoples, ensure the provision of special training programmes and facilities.
3. Any special training programmes shall be based on the economic environment, social and cultural conditions and practical needs of the peoples concerned. Any studies made in this connection shall be carried out in co-operation with these peoples, who shall be consulted on the organisation and operation of such programmes. Where feasible, these peoples shall progressively assume responsibility for the organisation and operation of such special training programmes, if they so decide.

Article 23

1. Handicrafts, rural and community-based industries, and subsistence economy and traditional activities of the peoples concerned, such as hunting, fishing, trapping and gathering, shall be recognised as important factors in the maintenance of their cultures and in their economic self-reliance and development. Governments shall, with the participation of these people and whenever appropriate, ensure that these activities are strengthened and promoted.

2. Upon the request of the peoples concerned, appropriate technical and financial assistance shall be provided wherever possible, taking into account the traditional technologies and cultural characteristics of these peoples, as well as the importance of sustainable and equitable development.

PART V. SOCIAL SECURITY AND HEALTH

Article 24

Social security schemes shall be extended progressively to cover the peoples concerned, and applied without discrimination against them.

Article 25

1. Governments shall ensure that adequate health services are made available to the peoples concerned, or shall provide them with resources to allow them to design and deliver such services under their own responsibility and control, so that they may enjoy the highest attainable standard of physical and mental health.
2. Health services shall, to the extent possible, be community-based. These services shall be planned and administered in co-operation with the peoples concerned and take into account their economic, geographic, social and cultural conditions as well as their traditional preventive care, healing practices and medicines.
3. The health care system shall give preference to the training and employment of local community health workers, and focus on primary health care while maintaining strong links with other levels of health care services.
4. The provision of such health services shall be co-ordinated with other social, economic and cultural measures in the country.

PART VI. EDUCATION AND MEANS OF COMMUNICATION

Article 26

Measures shall be taken to ensure that members of the peoples concerned have the opportunity to acquire education at all levels on at least an equal footing with the rest of the national community.

Article 27

1. Education programmes and services for the peoples concerned shall be developed and implemented in co-operation with them to address their special needs, and shall incorporate their histories, their knowledge and technologies, their value systems and their further social, economic and cultural aspirations.
2. The competent authority shall ensure the training of members of these peoples and their involvement in the formulation and implementation of education programmes, with a view to the progressive transfer of responsibility for the conduct of these programmes to these peoples as appropriate.
3. In addition, governments shall recognise the right of these peoples to establish their own educational institutions and facilities, provided that such institutions meet minimum standards established by the competent authority in consultation with these peoples. Appropriate resources shall be provided for this purpose.

Article 28

1. Children belonging to the peoples concerned shall, wherever practicable, be taught to read and write in their own indigenous language or in the language most commonly used by the group to which they belong. When this is not practicable, the competent authorities shall undertake consultations with these peoples with a view to the adoption of measures to achieve this objective.
2. Adequate measures shall be taken to ensure that these peoples have the opportunity to attain fluency in the national language or in one of the official languages of the country.
3. Measures shall be taken to preserve and promote the development and practice of the indigenous languages of the peoples concerned.

Article 29

The imparting of general knowledge and skills that will help children belonging to the peoples concerned to participate fully and on an equal footing in their own community and in the national community shall be an aim of education for these peoples.

Article 30

1. Governments shall adopt measures appropriate to the traditions and cultures of the peoples concerned, to make known to them their rights and duties, especially

in regard to labour, economic opportunities, education and health matters, social welfare and their rights deriving from this Convention.

2. If necessary, this shall be done by means of written translations and through the use of mass communications in the languages of these peoples.

Article 31

Educational measures shall be taken among all sections of the national community, and particularly among those that are in most direct contact with the peoples concerned, with the object of eliminating prejudices that they may harbour in respect of these peoples. To this end, efforts shall be made to ensure that history textbooks and other educational materials provide a fair, accurate and informative portrayal of the societies and cultures of these peoples.

PART VII. CONTACTS AND CO-OPERATION ACROSS BORDERS

Article 32

Governments shall take appropriate measures, including by means of international agreements, to facilitate contacts and co-operation between indigenous and tribal peoples across borders, including activities in the economic, social, cultural, spiritual and environmental fields.

PART VIII. ADMINISTRATION

Article 33

1. The governmental authority responsible for the matters covered in this Convention shall ensure that agencies or other appropriate mechanisms exist to administer the programmes affecting the peoples concerned, and shall ensure that they have the means necessary for the proper fulfilment of the functions assigned to them.
2. These programmes shall include:
  - (a) the planning, co-ordination, execution and evaluation, in co-operation with the peoples concerned, of the measures provided for in this Convention;

- (a) the proposing of legislative and other measures to the competent authorities and supervision of the application of the measures taken, in co-operation with the peoples concerned.

PART IX. GENERAL PROVISIONS

Article 34

The nature and scope of the measures to be taken to give effect to this Convention shall be determined in a flexible manner, having regard to the conditions characteristic of each country.

Article 35

The application of the provisions of this Convention shall not adversely affect rights and benefits of the peoples concerned pursuant to other Conventions and Recommendations, international instruments, treaties, or national laws, awards, custom or agreements.

PART X. FINAL PROVISIONS

Article 36

This Convention revises the Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957.

Article 37

The formal ratifications of this Convention shall be communicated to the Director-General of the International Labour Office for registration.

Article 38

1. This Convention shall be binding only upon those Members of the International Labour Organisation whose ratifications have been registered with the Director-General.
2. It shall come into force twelve months after the date on which the ratifications of two Members have been registered with the Director-General.
3. Thereafter, this Convention shall come into force for any Member twelve months after the date on which its ratification has been registered.

Article 39

1. A Member which has ratified this Convention may denounce it after the expiration of ten years from the date on which the Convention first comes into force, by an act communicated to the Director-General of the International Labour Office for registration. Such denunciation shall not take effect until one year after the date on which it is registered.
2. Each Member which has ratified this Convention and which does not, within the year following the expiration of the period of ten years mentioned in the preceding paragraph, exercise the right of denunciation provided for in this Article, will be bound for another period of ten years and, thereafter, may denounce this Convention at the expiration of each period of ten years under the terms provided for in this Article.

Article 40

1. The Director-General of the International Labour Office shall notify all Members of the International Labour Organisation of the registration of all ratifications and denunciations communicated to him by the Members of the Organisation.
2. When notifying the Members of the Organisation of the registration of the second ratification communicated to him, the Director-General shall draw the attention of the Members of the Organisation to the date upon which the Convention will come into force.

Article 41

The Director-General of the International Labour Office shall communicate to the Secretary-General of the United Nations for registration in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations full particulars of all ratifications and acts of denunciation registered by him in accordance with the provisions of the preceding Articles.

Article 42

At such times as it may consider necessary the Governing Body of the International Labour Office shall present to the General Conference a report on the working of this Convention and shall examine the desirability of placing on the agenda of the Conference the question of its revision in whole or in part.

Article 43

1. Should the Conference adopt a new Convention revising this Convention in whole or in part, then, unless the new Convention otherwise provides-
  - (a) the ratification by a Member of the new revising Convention shall ipso jure involve the immediate denunciation of this Convention, notwithstanding the provisions of Article 39 above, if and when the new revising Convention shall have come into force;
  - (b) as from the date when the new revising Convention comes into force this Convention shall cease to be open to ratification by the Members.
2. This Convention shall in any case remain in force in its actual form and content for those Members which have ratified it but have not ratified the revising Convention.

Article 44

The English and French versions of the text of this Convention are equally authoritative.

